

78007 *Inv. 6222* *B225168*

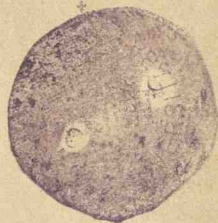
DOCUMENTE MOLDOVENEȘTI

DIN SEC. XV ȘI XVI

ÎN ARHIVUL BRAȘOVULUI

DE

IOAN BOGDAN

BUCUREȘTI

Editura Librăriei SOCECU & Comp., Calea Victoriei 21

1905

104652

9953

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota 78007
Inventar 104652

1956

RC50/01

Extras din Convorbiri Literare, an. XXXIX

B.C.U. Bucuresti

C104652

4615. Atelierele SOCEC, București.

Paginele ce urmează sânt un extras din „Convorbiri Literare“, an. XXXIX, NNo. 7—10. În ele s'au introdus câteva modificări neînsemnate și s'au rectificat unele particularități ortografice ale documentului din 12 Aug. 1452 (No. XI), în urma unei colaționări mai minuțioase cu originalul.

Având ocazie a colaționa din nou, în cursul tipăririi, toate textele documentelor dela Brașov, trebuie să observ că lectura pecetei din documentul lui Roman II (No. VIII) nu este sigură. Eu citisem de mai multe ori în legenda acestei pecetei la numele domnului]лїи și am luat deci această pecete drept pecetea lui Ilie, tatăl lui Roman. Mi se pare acum că în loc de]лїи se poate ceti și]нѣ, ceea ce ar da legenda: † П[ЕЧАТЬ РОМА]НѢ ВОЕВОД: *pecetea lui Roman voevod*, o lectură mai probabilă decât cea din-tăiu, întru cât este de admis că numai în cazuri cu totul extraordinare un domn putea să întrebuințeze pecetea tatălui său.

Datarea și interpretarea documentelor moldovenești fără dată din acest memoriu prezintă tot atâtea dificultăți ca și a documentelor muntenești din arhivul Brașovului. Sânt departe de a crede că le-am învins pe toate. Dacă m'ar hotărît totuși a publica memoriul meu, am făcut-o pentru a ușura altora calea spre interpretări mai bune decât cele ce le-am putut da eu.

J. Bogdan.

Documente moldovenești din sec. XV și XVI în arhivul Brașovului

Multiplele relațiuni comerciale și politice ce au existat înainte între Țara Românească și Brașovul, bogata și puternica cetate săsească din țara Bârsei, sânt astăzi foarte bine cunoscute. Din ale mele „Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI“ (vol. I, 1413—1508, București 1905), din „Socotelele cetății Brașovului“ (Rechnungen der Stadt Kronstadt, 3 vol.), publicate între anii 1886—96 de o comisie însărcinată cu aceasta de reprezentanța orașului, și din cele două opere ale d-lui N. Iorga „Socotelele Brașovului“ (București 1899) și „Brașovul și Români (București 1905) — se poate urmări până în cele mai mici amănunte desvoltarea acestor relațiuni în timp de patru secole, dela al XV—XVIII. Puținele izvoare privitoare la sec. XIV erau cunoscute de mai nainte și sânt reproduse în colecția Hurmuzaki și în „Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen“ de Zimmermann-Werner-Müller (3 vol.), iar pentru sec. XIX izvoarele, edite și inedite, sânt foarte numeroase.

Aproape cu totul necunoscute erau și sânt încă în parte relațiile Moldovei cu Brașovul. A priori, ne-am aștepta ca acestea să fi fost foarte restrânse. Moldova era ceva mai departe de însemnatul centru comercial și industrial din țara Bârsei; ea avea apoi în apropierea sa un alt centru săsesc, legat cu dinsa prin drumuri comer-

cială încă din sec. XIV, și care, deși nu era așa de mare și de bogat ca Brașovul, dar era destul de înfloritor în vremile vechi: e vorba de Bistrița, vechiul Nösen al coloniștilor germani din nordul Transilvaniei ¹⁾).

Cu toate acestea, Sașii din Brașov au căutat încă din timpul lui Alexandru cel Bun, dacă nu și mai înainte, să lege raporturi cu Moldova. Astfel câteva din privilegiile comerciale ce se păstrează încă în arhivul orașului po-
menesc un prim privilegiu al lui Alexandru cel Bun, de a cărui urmă n'am putut da până acum.

Cele ce s'au păstrat însă, precum și celelalte documente moldovenești în limba slavă ²⁾ din sec. XV—XVI (scrisori domnești, boerești și municipale), formează obiectul acestui memoriu.

În totul sânt treizeci de bucăți, între care se cuprinde și privilegiul din 11 Septembrie 1448 (6956)³⁾ al lui Petru II, astăzi în arhiva curții imperiale dela Viena, și privilegiul din 12 August 1452 al lui Alexandrel (Alexandru II), astăzi în biblioteca Academiei Române. A treizeci și una, o scrisoare a lui Ștefan cel Mare din 1481, — fiindcă se raporta la niște evenimente foarte interesante din istoria Țării Românești, — am publicat-o în „Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească“, vol. I, p. 282—285.

¹⁾ Vezi „Documente românești din arhivele Bistriței“ de N. Iorga, 2 vol., București 1899—1900, prefața volumului I.

²⁾ Documentele latinești, copiate pentru Academia Română de mai mulți funcționari ai arhivelor săsești din Transilvania, controlate și completate prin cercetările d-lui N. Iorga din anul trecut (v. Îndreptări și întregiri la istoria Românilor după acte descoperite în arhivele săsești, I: Brașovul, în Memoriile Acad. Rom., seria II, tom. XXVII, București 1905), vor forma, probabil, un nou volum din colecția Hurmuzaki.

³⁾ Data 6956 trebuie citită aci 1448, nu 1447, deoarece Petru ocupă domnia în primăvara anului 1448; v. D. Onciul, Geschichte der Bukowina, p. 27; I. Ursu, Relațiunile Moldovei cu Polonia, p. 66; V. Pârvan, Alexăndrel vodă și Bogdan vodă, p. 27.

Din aceste treizeci de bucăți, trei au fost editate încă odată: privilegiul lui Petru II de mine în memoriul „Cinci documente istorice slavo-române din arhiva curții imperiale dela Viena“ (Analele Acad. Rom., seria II, tom. XI, p. 50-51 din Memoriile secțiunii istorice, 1889), privilegiul lui Alexandrel de L. Miletić în „Daco-Românii și literatura lor slavă“ (Sofia 1893, p. 374—375) și scrisoarea pârgarilor din Vaslui de acelaș în „Documente nouă vlaho-bulgare dela Brașov“ (Sofia 1896, p. 72).

Privilegiile comerciale încep cu al lui Ștefan II (fiul lui Alexandru cel Bun) din 26 Mai 1435 și sfârșesc cu al lui Ștefan cel Mare din 10 Iulie 1475, dat nu numai Brașovenilor, ci și tuturor neguțătorilor din „sfânta coroană a Ungariei“, cu care domnul Moldovei încheiase tocmai atunci pace. Ele sânt următoarele: dela *Ștefan II* trei: întâiul din 26 Mai 1435, însoțit de o poruncă către județii din Bacău și din Trotuș ca să observe conținutul lui, al doilea din 23 Aprilie 1437, al treilea fără dată de an, deci dintre c. 1435—1447; fără an sânt și cele două circulări ale aceluiaș domn, una din 5 Martie către „boeri, vornici, șoltuzi și pârgari, juzi și vatamani“ contra represaliilor, și alta din 19 Dechemvrie către „șoltuzii și pârgarii din târguri“ pentru permisiunea de a vinde mărunțișuri; dela *Ilie* unul din 29 Aprilie 1437, de pe vremea când cei doi frați domneau în pace, unul în țara de sus, altul în țara de jos; dela *Roman II* unul din 4 August 1447; dela *Petru II* unul din 11 Septemvrie 1448; dela *Alexandrel* două: din 3 August 1449 și 12 August 1452; dela *Petru Aron* unul din 2 Iunie 1455; dela *Ștefan cel Mare* trei: din 13 Martie 1458, 3 Ianuarie 1472 și 10 Iulie 1475.

Din toate acestea, și din celelalte izvoare cunoscute, raporturile comerciale ale Sașilor din Brașov cu Moldova se prezintă, în sec. XV, cam sub aceeaș formă ca și cele cu Țara Românească. Sașii importau din Moldova în primul rând vite (boi, vaci, porci, cai), apoi pește, ceară și alte materii brute; în schimb, ei exportau produsele

industriilor lor, cea mai înfloritoare pe atunci în Transilvania, și ale industriei apusene, între care se citează stofele scumpe de Ypres, Louvain, Köln și din Boemia ¹⁾; pânzeturile, bobou (așa numitul „*pannus griseus*“), săbii și alte arme, șele, hamuri, funii, brâie, coase și alte mărunțișuri (așa zisele *крамарѣа*, Krämereien) le fabricau la dinșii. Afară de postavuri, pe care n'aveau voie să le vândă decât „cu bucata“ (*съ вѣгом*), celelalte lucruri le puteau vinde și „en détail“, de pildă pânza și boboul cu cotul, de obicei numai prin cetăți și târguri, dar câte odată și prin sate (v. privilegiul din 2 Iunie 1455).

Taxele vamale se mențin neschimbate în tot cursul sec. XV. La export se prevede o taxă de 2 groși la grivnă ²⁾ (1435) sau de 4 groși la povară (1448, 1455) și 2 groși de cap de vită (1435, 1448, 1455). La import se plătea 4 groși de povară (tar, tjarh = ung. tár, terh: 1435, 1437, 1448, 1449, 1452, 1455, 1458), afară de postav, pentru care se plătea sau 12 groși de povară, ca în privilegiul din 23 Aprilie 1437, sau se specifica la fiecare sortă o taxă anume pe bucată: pentru cel de Louvain 18 groși, pentru cel de Köln 12, pentru cel de Boemia 4 (1449, 1452, 1458) ³⁾.

¹⁾ Vezi doc. din 1412, prin care voevodul Transilvaniei Ștebor reglementează taxele vamale pentru comerțul dintre Bistrița și Moldova, în Hurmuzaki, Documente I, 2, p. 492.

²⁾ *Grivna* avea în sec. XV aproximativ valoarea unei mărci sau *ruble*; un *groș* era a douăzecia parte dintr'nsa. Cf. următoarele glose polonești într'un manuscris dela începutul sec. XV: „*talentum*, i. e. marca, alias *grzywna*“; „*talentum rubel et facit XX grossos argenti puri in sua suma in hoc loco*“. Ms. e din Przemysł în Galiția. Archiv f. slav. Phil., vol. XXVII, p. 265—266. Cf. ibid. „*tres sclavonicas marcas slowyenskye grzywny, que faciunt XXXVI solidos. Solidus hic valet XII alenses communis pecunie szelag*“. Asupra valorii grivnei în secolele următoare v. Linde, Słownik, s. v. *grzywna*.

³⁾ În privilegiul se mai pomenește de o taxă de 8 groși pentru postavul de „Bâtvar“ (*Бѣтъвар*), o localitate ce n'o pot identifica cu nici una din cele cunoscute ca producătoare de postavuri în

De vama Sucevei, așa zisa „vamă principală“ (ГОЛОВНОЕ МЫТО), pe care ceilalți negustori străini o plăteau chiar și atunci când nu-și desfăceau marfa la Suceava, Braşovenii erau scutiți; ei o plăteau numai în Suceava: 3 groși de grivnă, cum se vede din privilegiile lebergene (E. Kałużniacki, Dokumenta moldawskie i multańskie, p. 13, 24, 37, 46)¹⁾.

Ceea ce este însă mai interesant în privilegiile braşovene din sec. XV, sânt cazurile de jurisdicție comercială pomenite în ele, în deosebi *interzicerea sau reglementarea represaliilor*, cari în terminologia slavă a documentelor se numesc de obicei „ИЗЕМ“ (= opreală, confiscare), termin cunoscut și din documentele muntenesti²⁾, și *suprimarea gloabei pentru vitele furate*.

Braşovenii căutau să se asigure, la fiecare reînnoire de privilegii, contra represaliilor: ei cereau ca marfa unui negustor al lor să nu fie confiscată sau zălogită pentru pierderi suferite de negustorii Moldoveni la un alt negustor, fie în ținutul lor, fie în alte părți ale Transilvaniei³⁾.

---

apusul Europei. În doc. lui Ştibor dela 1412 se citează, pe lângă cele trei feluri de postav, și cel de Ypres (pannus Ypri), care nu este însă identic cu acesta (Hurmuzaki, l. c.). Cf. și privilegiile muntenesti din sec. XV. Să fie БУДОВАР o greşală, în loc de *Budavár*?

¹⁾ În câțva deosebite de acestea sânt taxele stabilite de Ilie în privilegiul acordat Sibienilor la 1433: ei plăteau la import și export 4 groși de marcă (sc. de povară) la Adjud și 2 groși de marcă la desfacerea mărfii prin târguri, iar pentru vitele de export plăteau 2 groși de bou sau vacă, 6 groși de iapă și 12 groși de cal (copie la Acad. Rom.).

²⁾ V. nota dela No. XIV și Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Braşovul și cu Țara Ungurească, I, p. 385. ИЗРЕКЪ́ din No. IV (а изрекъ́ за чужго́ товара да не счинитъ са) are acelaș înțeles.

³⁾ Într'o scrisoare din 1460 a Saşilor din Braşov către şoltuzul și pargarii din Vaslui (iudex et iurati in Wazlo) această cerere e formulată astfel: „quod nullus ex vestris hominibus nostros homines in vestri medio habeat et debeat impedire, arrestare et res ac bona recipere, signanter pro debito, delicto aut excessu aliorum hominum; sed, si quis ex vobis cum nostris homi-

Domnii le acordă acest avantaj și dispun ca Moldovenii păgubiți la Brașov sau în țara Bârsei să nu-și facă singuri dreptate, ci s'o caute înaintea județului și pârgarilor din Brașov, iar Brașovenii păgubiți în Moldova înaintea domnului însuș. Spre mai mare garanție pentru aceștia, domnul ridică slugilor sale: vornicilor, vameșilor, șoltuzilor și pârgarilor competența de a-i judeca. De fapt însă, represaliile continuă a se exercita mai departe, ba privilegiul din 29 Aprilie 1437 al lui Ilie le și reglementează, prevăzând ca Moldoveanul, care ar suferi vre-o pagubă în Săcuime, să nu se despăgubească prin confiscare de mărfuri dela Brașoveni, ci dela neguțătorii acelu scaun săcuiesc, în care a suferit paguba. Se pare totuși că, față de dispozițiile domnești, aplicarea represaliilor era mai redusă în Moldova decât în Țara Românească; aci scrisorile domnilor către județul și pârgarii Brașovului, în chestii de despăgubiri cerute de supuși români, se încheie foarte des cu amenințarea de represalii.

Ca mari exportatori de vite din Moldova, Brașovenii mai căutau să se asigure de urmările neplăcute ce se puteau ivi pentru dinșii din cumpărarea de vite furate. În Moldova, ca și în alte părți, exista anume obiceiul că dacă își descoperea cineva o vită în posesia altuia și dovedea cu martori („oameni buni“) că este a sa, posesorul pierdea în orice caz vita, iar bănușeala de furtișag trebuia s'o înlătore prin arătarea persoanei dela care o cumpăraseră, i. e. prin arătarea garantului; dacă nu putea îndeplini această condiție, era supus și la plata unei amenzi („gloabe“). Procedura aceasta implica pentru Brașoveni mari neajun-

---

nibus aliquid actionis aut querele habet, id iuridice coram nobis prosequetur et prosequi habet; similiter nos vestros homines propter debita aliorum non habemus impedire, sed quilibet suos debitores coram iudice sub quo residet debet querere“ (copie la Acad. Rom.). Această jurisdicție le-a acordat-o, spun ei, voevodul Ștefan.

suri, întru cât ea putea deveni pentru dinșii un izvor de vexațiuni din partea organelor însărcinate cu incasarea amenzilor, care de obicei erau foarte mari. Singurul mijloc de a scăpa de aceste vexațiuni era suprimarea gloabei, ceea ce domnii le și acordă.

De aici dispoziția ce se repetă aproape textual în privilegiile din 3 August 1449, 12 August 1452 și 13 Martie 1458: „iar dacă-și va recunoaște cineva (sc. dintre Moldoveni) la dinșii (sc. Brașoveni) calul sau boul, ori unde în țara noastră, și dacă va dovedi omul nostru pe Brașoveni cu oameni buni, iar Brașovenii nu vor putea să pue sodăș pentru acel cal sau bou, Brașovenii vor pierde calul sau boul, iar altă gloabă nu vor plăti, nici măcar un groș; numai cât să le fie spre pagubă și altceva nimic“. Cuvântul *sodăș*; pe care-l întâlnim în Moldova câte odată în sec. XVI și în Transilvania destul de des în sec. XVII și XVIII sub formele *sodăș*, *sodăș*, *sodiș*, *săduș*, *sudăș*, *sodeaș*, și care a trecut și în dialectele săsești din nordul Transilvaniei, e de origine ungurească și înseamnă „chezaș, garant, Gewährsmann“ (vezi nota dela No. X). În Țara Românească era necunoscut.

Mai puțin interes prezintă scrisorile de cuprins politic ale domnilor moldoveni. Din cele cinci ale lui Ștefan cel Mare (1 Nov. 1475, 18 Fevr. c. 1476 (două), 9 Iulie c. 1480, 13 Sept. c. 1500—1504) constatăm — ceea ce știam și din scrisorile domnilor munteni contemporani — că el trăia în bune relații cu Brașovenii ¹⁾, dela cari se aprovizionă cu arme și prin cari căpăta știri despre mișcările Turcilor; prin mijlocirea lor corespunda câte odată și cu „fratele său“ Ștefan Báthory. Față de ei, el se dă drept vasal al regelui unguresc și prieten al creștinătății.

---

¹⁾ Ștefan îi invită pe aceștia chiar din primul an al domniei să vie în țară cu mărfuri și le dă vocea „in omnibus civitatibus et villys negociandi ac forizandi“ (Arh. Brașov., colecția Schnell, III, No. 38: copia D-lui Iorga).

Scrisoarea lui Ștefăniță din 31 Ian. 1526 n'are altă importanță decât că ne arată starea desolată în care ajunsese Moldova în urma jafurilor turcești, tătărești, leșești și muntenești, așa că abia se mai găsiu boi de vânzare în țară; iar din cele trei scrisori ale lui Petru Rareș, două (din 30 Oct. 1530 și 24 Ian. 1531—32) privesc pe niște secretari unguri ai lui și numai a treia (din 14 Ian. 1530) se rapoartă la atitudinea sa politică față de turburările din Ardeal. El face aspre muștrări Sașilor că în cearta dintre Ferdinand și Zápolya ei înclină, chiar și după lupta dela Feldioară, spre partea celui dintâiu și dau ajutor în oameni lui Ștefan Mailat, pe atunci un partizan nesigur al lui Zápolya. În stilul său emfatic, cunoscut din corespondențele polone și din scrisorile latinești către Sașii din Ardeal ¹⁾, el le spune acestora că n'a cucerit cu sabia Ardealul, ca să-l dea lui Ferdinand, ci ca să-l dea lui Zápolya, „frate bun și prieten“ cu dînsul ²⁾.

Ultima scrisoare domnească, a lui Alexandru Lăpușneanu din 30 Ianuarie 1565, e o poruncă către vameșul din Troțuș, ca să scutească de vamă 200 de boi ai județului și cetățenilor din Brașov, — ceea ce arată bunele raporturi ale voevodului cu acest oraș.

Celelalte cinci scrisori moldovenești din arhivul Brașovului sînt: două boerești, două șoltuzești și una a cămărașului de ocnă al lui Lăpușneanu.

Prin cea dintâiu, dela Ianuarie c. 1481, vornicul Tricolici înștiințează, din Târgoviște, în termeni foarte duioși, pe rudele sale din Moldova că a căzut în mâinile lui Basaraba și le roagă să îngrijească de averea sa și să n'o risipească, cel puțin cât timp vor ști că e în viață.

¹⁾ Cf. N. Iorga, Memoriul citat, p. 34, și Documentele Bistriței, prefața vol. I.

²⁾ Într'o scrisoare din 2 Iunie 1529 a magistratului din Sibiu către cel din Brașov se spune deasemenea că Petru numește pe Zápolya „frater suus“ (Arh. Brașov., colecția Schnell, III, No. 100: copia D-lui Iorga).

Tricolici era un vornic de mâna a doua, poate vornic de gloată, al lui Ștefan cel Mare și aparținea unei familii de Tricolești, pomeniți pela sfârșitul sec. XV în mai multe părți din Moldova. Cum va fi ajuns această scrisoare particulară în mâinile pângarilor din Brașov, pentru cari ea n'avea nici un interes, nu putem ști. E probabil că a fost interceptată în drumul dela Târgoviște spre Moldova prin Transilvania.

A doua este o scrisoare a boerilor Chiracol și Bucium, în calitate de visternici și vameși în acelaș timp, din 17 Sept. c. 1480—1484, prin care ei cer dela Brașoveni să le restituie suma, pe atunci destul de mare, de 4 zloți, incasată pe nedrept de vameșii Brașovului dela o slugă a lor. Se pare că pentru marfa lor proprie acești boeri se bucurau de oarecari scutiri de vamă din partea Brașovenilor, un privilegiu ce-l obțineau adeseori boerii influenți de pe lângă domnii Țării Românești și ai Moldovei.

Foarte interesante, prin cuprinsul și mai ales prin vechimea lor, sânt cele două scrisori ale șoltuzilor din Bârlad și din Vaslui.

Cea dintâiu, dela c. 1434—37, prin urmare cea mai veche scrisoare municipală din țările române ¹⁾, are cuprinsul următor: șoltuzul Hârlea din Bârlad înștiințează pe județul Brașovului că doi concetățeni ai lui, Ștul Iacob și Țirbăs, au pierdut un proces înaintea judeților din Bâr-

---

¹⁾ Până acum cea mai veche scrisoare municipală din Moldova, găsită în arhivele săsești din Transilvania, era a șoltuzului și pângarilor din Suceava dela 15 Iunie 1473 către Bistrițeni (în limba germană). Dr. A. Berger, *Urkunden-Regesten aus dem alten Bistritzer Archive vom 1203 bis 1490, Bistritz 1893*, p. 45. Textul la Schmidt, *Suczawa's historische Denkwürdigkeiten*, Czernowitz 1876, p. 274 și Müller, *Deutsche Sprachdenkmäler aus Siebenbürgen*, p. 88. A doua după vechime era scrisoarea acelorași pângari către Bistrițeni din 10 Aprilie 1481, tot în limba germană. Berger, l. c., p. 52.

lad¹⁾ și au rămas să plătească acestora 10 zloți pentru niște hamuri. Punându-se chezaș pentru Ștul și Țirbăs, el, șoltuzul, a plătit cei 10 zloți și-i reclamă acum dela dinșii; de nu i se vor plăti, el se va despăgubi dela alți Brașoveni.

Tot din sec. XV, și anume din a doua jumătate a lui, e scrisoarea șoltuzului și pârgarilor din Vaslui, prin care aceștia dau de știre colegilor din Brașov că Tomoș și Barta, doi Unguri din Vaslui, au mărturisit înaintea lor că Brașoveanul Petru s'a lepădat de orice tovărășie cu Anton, un alt Brașovean, a cărui femeie il chemase pe Petru la judecată înaintea pârgarilor din Brașov pentru niște datorii. Șoltuzul și pârgarii din Vaslui împlinesc astfel o funcțiune de notariat (o ascultare de martori), cum se obișnuia a se face și în Galiția înaintea magistratelor orașenești. Un cuprins analog are scrisoarea Sucevenilor dela 15 Iunie 1473.

Dar importanța acestor două scrisori municipale nu consistă numai în vechimea lor; faptul că ele sânt redactate în limba slavă dovedește că elementul preponderant al celor două orașe moldovenești în sec. XV era cel românesc, pe când alte orașe, dela care ni s'au păstrat acte din sec. XV și dela începutul sec. XVI, precum Suceava și Baia, aveau o populație mai mult săsească, deoarece corespondențele lor din acea vreme sânt scrise sau în săsește sau în latinește. Acelaș lucru se constată la începutul sec. XVI și în Câmpulungul din Țara Românească²⁾.

¹⁾ Orig. *прѣд сѣдци брѣладски*. E vorba aci de județi orașenești cari se aflau sub controlul șoltuzului, poate niște delegați ai celor doisprezece pârgari. Cf. *сѣдци вт Мосѣу н вт Хролока* la 1448 (Arh. ist. I, 1, p. 153), *сѣдци вт Бакова* la 1459 (ibid., p. 114) și *сѣдци вт Баковѣ н вт Тѣтрѣша* în No. II din această colecție.

²⁾ Cf. N. Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes*, I, p. 158 și urm., cap. das Städtewesen, în care se dă o expunere foarte completă asupra organizației municipale în țările române din sec. XV—XVII.

În sfârșit, scrisoarea lui Anton, cămărașul de ocnă, c. 1552—1568, e interesantă prin aceea că ne arată la ce zile se țineau iarmaroacele în Trotuș pe vremea lui Alexandru Lăpușeanu: erau patru pe an, la 26 Sept., la 8 Noemv., la 16 Ian. și la Dumineca Mironosițelor, adică a treia Duminecă după Paști¹⁾.

În comparație cu izvoarele muntenești din arhivul Brașovului, cele treizeci de documente moldovenești din sec. XV—XVI ne oferă un material istoric relativ sărac. Totuși, știrile ce se găsesc într'însele asupra comerțului din acest timp, asupra unor obiceiuri juridice, asupra atribuțiilor autorităților municipale și asupra altor chestiuni mărunte, sânt destul de prețioase, pentru ca aceste izvoare să merite a fi date la lumină, în întregime și cu toată îngrijirea.

La editarea lor am urmat acelaș sistem ca la documentele muntenești: pe lângă traduceri, am dat și o descriere amănunțită a documentelor și am adăogat notele istorice trebuitoare pentru înțelegerea cuprinsului lor și pentru justificarea datelor ipotetice, admise la cele fără dată sau la cele cu data necompletă.

Limba în care sânt scrise cele mai multe e limba obișnuită a cancelariei domnești din Moldova, adică cea rusească, amestecată mai mult sau mai puțin cu elemente polone și medio-bulgare, aceste din urmă împrumutate din literatura bisericească. Numai două bucăți, scrisoarea lui Petru Rareș din 14 Ian. 1530 și scrisoarea șoltuzului din Vaslui, sânt scrise în medio-bulgară.

---

¹⁾ Asupra altor târguri din Moldova pe vremea lui Lăpușeanu (Baia, Bistrița etc.) vezi scrisoarea acestuia din 17 Sept. 1561 către Sașii din Bistrița, resumată de N. Iorga, Documentele Bistriței, I, p. LXI--LXII.

I

1435, Mai 26.

† Стефанъ воевода, божією милостію господарь земли молдавскон, даемъ сес нашъ листъ всѣмъ Брашовелѣномъ, якожъ имали отъ отца нашего поконника грамотѣ, по томъжъ и мы дали есми имъ, яко да ходятъ съ своею торговлею доброволно въ нашей земли, а мыто свое правое да платятъ: втеднаго тархъ по чотыре гроши, отъ гривны, що коли за товара имѣтъ къпити оу нашей земли, два гроши. И такожъ торговцемъ ихъ и людемъ ихъ никто да не заложитъ товара ихъ за чѣжего товара; развѣ коли кто знаидетъ своего должника, та еще имаетъ его искати закономъ прѣд нас, а силѣ ни жадномъ да не смѣетъ никто отъ нашихъ людехъ Брашовелѣномъ оучинити; а они нашимъ по томъжъ имаютъ оучинити. Пис. на оустіе Басіа в лѣт(о) ꙗциг, маіа кс.

Pecete de c. 2 cm. în diametru, înlăuntrul scrisorii, cu legenda: † ПЕЧАТЬ СТЕФАНЯ ВОЕВОДЫ; fără adresă. — Arh. No. 435.

Stefan voevod, cu mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, dăm această carte a noastră tuturor Brașovenilor, că precum au avut dela răposatul nostru părinte hrisov, tot așa le-am dat și noi, ca să umble în voie bună cu negoțul lor prin țara noastră, dar vama lor dreaptă să și-o plătească: de o povară ¹⁾ câte 4 groși, iar de grivnă, orice marfă ar cumpăra în țara noastră, câte 2 groși.

¹⁾ Orig. тархъ: ung. *terh* „legătură, povară“; cf. Szarvas et Simonyi, *Lexicon linguae hungaricae aevi antiquioris*: *tehër, terhë, terh onus, sarcina, pondus*; *ló-terëh* „povară“. În documentele din 1407 și 1456, publicate de E. Kaluźniacki (*Dokumenta moldawskie i multańskie*, p. 14, 38) *терх* (gen. sg. *терха, терхъ*). Cuvântul se găsește și la Ruteni: *терх Gepäck*, welches ein Pferd trägt; *терхати коня beladen*, la Żelechowski, *Ruthenisch-deutsches Wörterbuch*; cf. Kaluźniacki, l. c., p. 20: *кони съ терхами „koni z ciężarami“*.

Deasemenea nimeni să nu pue zălog pe marfa târgoveților și oamenilor lor, pentru marfă străină; afară dacă cineva își va afla pe datornicul său, și atunci să-l părăscă după lege înaintea noastră, iar a face silă Brașovenilor să nu cuteze nici unul din oamenii noștri; tot așa se vor purta și ei cu ai noștri. Scris-am la Gura Bașeului ¹⁾, în anul 6943 (= 1435), Mai 26.

II

1435, Mai 26.

† Стефанъ воевода, кожією милостію господарь земли молдавскон, пишеть сѣдцемъ въ Бакочкѣ и въ Тотрѣша: жалѣютъ намъ Брашевлякне аже по тихъ сторонѣ много ишкоды чинатъ людемъ ихъ и торговцемъ ихъ, и забавы. Про тожъ смотрите наши листы, що еси миѣ дали, та по [то]мѣжъ²⁾ миѣ да ест, а не лишите миѣ кривды быти ни въ кого, щобы намъ колше не жаловали; занѣже мы знаюмъ ваша голова. Ябы намъ покой былъ. Пис. на оустіе Башіа, в лѣт(о) ꙗциг, мѣца [маіа] кѣ.

Recete de c. 2 cm. în diam., cu legenda: † ПЕЧАТЬ СТЕФАНЯ ВОЕВОДЫ; fără adresă. — Arh. No. 433.

Stefan voevod, cu mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, scriem judeților din Bacău și din Totruș : se jeluesc Brașovenii că prin acele părți multe pagube și piedeci se fac oamenilor și târgoveților lor. Deaceea, uitați-vă la scrisorile noastre, ce le-am dat lor, și țineți samă de ele și nu-i lăsați să fie nedreptățiți de nimenea, ca să nu ni se mai jeluească; căci noi vă știm capetele voastre.

¹⁾ Bașeul se varsă în Prut lângă Ostopceani, în județul Botoșani.

²⁾ Orig. greș. по мѣж.

Și să avem pace. Scris-am la Gura Bașeului, în anul 6943 (=1435), luna lui Mai 26 ¹⁾).

III

1437, Aprilie 23.

† Стефан воевода, вожією милостією господаръ земли молдавскои. Прїиде къ господствоу ми посол вт Брашева и вт Бръскъ, на имя пан декханос и пан воургоуръ Мухи, и просили оу господства ми миръ и мыто, щобы на томъ правѣ было тако было при втци нашемъ Яле-жандрѣ воеводѣ всѣмъ людемъ вт Брашева и вт Бръскъ: да платат вт таръ по д̄ грош(и) по всеи нашеи земли и по всѣхъ мытохъ, боуді що боудет оу таръ, впроч соу кна вт таръ по в̄ грош; и щобы имъ волно свои товаръ п[р]одавати по всеи нашеи земли, развѣ локтемъ да не продают. Я вт скот що имоут коупити мыто да платат и прѣпис как платили при втци нашемъ, так да платѣт. Я також да са не становит николи на вѣки нашимъ тръговцемъ тръговлю оу ихъ землю за длъгъ, ни ихъ тръговцемъ оу нашеи земли, хотѣ розмириѣ боудетъ, боже захован того; вни да си изидоут съ всѣмъ своимъ товаромъ до ихъ земли ²⁾ безъ всѣкои забавѣ ни вт которыхъ нашихъ радцехъ, ни вт мытникъ, ни глобникъ. Я на то ест наша вѣра и нашихъ воаръ. Пис. оу Бас-лоуи в лѣт(о) * сцмѣ, ап. к̄т̄.

Pecete de 2.2 cm. în diam., ca la NN. 433 și 435, fără hârtie deasupra și înlăuntrul scrisorii; fără adresă; filigranul : foarfece; scrierea e un model interesant de cursiva sec. XV. — Arh. No. 446.

¹⁾ În orig. мца к̄с. Documentul e dat fără îndoială în aceeaș lună cu cel precedent — locul, anul și ziua sânt identice — și este o circulară a domnului către diregătorii din Bacău și din Trotuș, prin care le impune aplicarea măsurilor decretate prin No. arh. 435. Amândouă NN. (435 și 433) sânt scrise de aceeaș mână și pe aceeaș hârtie; filigranul, o cumpănă într'un cerc, se vede pe No. 435.

²⁾ Sau земяю.

Stefan voevod, cu mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei. Venit-au la domnia mea soli din Brașov și din țara Bârsei, anume dumnialui decanășul și dumnialui pârgarul Mihil ¹⁾, și s'au rugat de domnia mea pentru pace și vamă, ca să rămâie cu aceleași drepturi cum au fost pe vremea părintelui nostru Alexandru voevod toți oamenii din Brașov și din țara Bârsei: să plătească de povară ²⁾ câte 4 groși în toată țara noastră și la toate vămile, orice s'ar afla în povară, afară de postav, care va plăti 12 groși de povară; și să fie slobozi a-și vinde marfa lor în toată țara noastră, numai cu cotul să nu vânză. Iar dela vitele ce vor cumpăra să plătească vama și scrisul ³⁾ cum au plătit pe vremea părintelui nostru; tot așa să plătească. Deasemenea să nu li se oprească nici odată în veci negustorilor noștri marfa pentru datorie în țara lor, nici negustorilor lor în țara noastră, măcar răzmiriță să fie, doamne ferește de aceasta; ei să iasă cu toată marfa la țara lor, fără nici o piedică din partea vreunuia din diregătorii noștri, a vameșilor sau a globnicilor.

¹⁾ Aceleași persoane au fost trimise de Brașoveni la Vlad Dracul în acelaș an și au obținut dela dînsul privilegiul din 8 Aprilie 1437, ed. în Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească, I, p. 71—73.

²⁾ Orig. *wt тарък*: ung. *tár* (din mai vechiul tavar, slav. *to-varъ*, cf. serb. *товар* Saumlast, onus jumenti = 100 oka [Vuk Karadžić]) „onus, merx, Waare, Last“ (Szarvas et Simonyi); înțelesul este aci identic cu al lui *terh*.

³⁾ Orig. *мыто да платят и прѣпис*; cf. *мыто великое и малое и перепис wt Бакоча* „vama cea mare și cea mică și *conscriptiunea* (mărfurilor?) dela Bacău“ într'un doc. din 23 Aprilie 1460 (Arh. ist. I, 2, p. 7). Cuvântul *прѣпис* l-am tradus cu „scrisul“, pentru a nu întrebuița un termen neobișnuit în timpurile vechi; cf. „a scrie la bir“. E vorba de taxa ce se lua pentru numărătoarea vitelor la graniță. În privilegiul latinesc dat de Ilie Sibienilor și celorlalte scaune săsești din Transilvania la 1433 se zice: *pro scriptura equorum, peccorum vel peccudum singulum unum grossum solvere teneantur*“ (copie la Acad. Rom.).

Și spre aceasta este credința noastră și a boerilor noștri. Scris-am în Vaslui la anul 6945 (= 1437), Aprilie în 23.

IV

c. 1435—1447, Iulie 8.

† Стефанъ воевода, божію милостію господинъ въсен молдовлахискои земли, пишеть господство ми шолтѣзѣ и прѣгаремъ вт Брашева и всѣмъ добрымъ людемъ вт бръсскои земли. Пришел вт васъ Ханъ лучник и говорилъ господствѣ ми вт вас, да ходятъ ваши люд(и) оу нашей земли слободно съ своею торговлею, а изрѣбѣ ни жадномѣ за чужего товара да не ѡчинитъ са оу нашей земли; а нашимъ такожде оу вашей странѣ. Я комѣ вт нашихъ вѣдетъ кривинѣ вт вашихъ люд, а вниъ къ вамъ да прїидетъ, а вы емѣ право да сътворите; а нїе такожде вашимъ. И тое непоколебимо да стоитъ вышенисанное. Пис. оу Гоч(а)вѣ юл. ѿ.

Pecete de c. 2 cm. in diam., cu legenda: † ПЕЧАТЬ СТЕФАНЯ ВОЕВОДЫ; scrierea, hârtia și cerneala sânt identice cu cele dela NNo. arh. 433 și 435. — Arh. No. 438.

Stefan voevod, din mila lui Dumnezeu domn a toată țara Moldovlahiei, scrie domnia mea șoltuzului și pârgarilor din Brașov și tuturor oamenilor buni din țara Bârsei. Venit-a dela voi Hanea arcașul ¹⁾ și mi-a vorbit domniei mele din partea voastră, ca să umble oamenii voștri slobozi în țara noastră cu mărfurile lor, și să nu se facă nimănui nici o օpreală ²⁾ în țara noastră, pentru

¹⁾ Orig. ЛУЧНИК: maloross. Лучник Bogenschütze, Armbrustschütze (Żelechowski).

²⁾ Orig. ИЗРѢБѢ, în rus. propr. tăetură, ruptură, sfărământură Zerhauen, Zerhacken; e vorba însă de confiscare, în alte documente moldovenești și în cele muntenești ИЗЕМ; cf. în doc. din 3 Ian. 1472 „ИЗЕМ ДА СЕ НЕ ВЪЗМЕТ НИГДЕ ПО МЕРЮ НАШИМЪ ЗЕМЛЕ“. „СТАНОВИТИ ТОВАР“ din doc. următor are acelaș înțeles cu „ИЗЕМ ВЪЗАТИ“.

marfă străină; tot așa și oamenilor noștri în părțile voastre. Și dacă vre-unuia dintre ai noștri i s'a făcut vre-o nedreptate de către oamenii voștri, acela să vie la voi și să-i faceți dreptate; tot așa și noi oamenilor voștri. Și neclintite să fie aceste mai sus scrise. Scris-am în Suceava, Iulie 8.

După titlu, am fi aplecați a atribui această scrisoare lui Ștefan cel Mare; cf. NNo. arh. 441, 444, 445; pecetea ei se deosebete însă de pecetele lui Ștefan cel Mare și se aseamănă mai mult cu ale lui Ștefan II; ea este de pus prin urmare între anii 1435—1447.

Terminul „Moldovlahia“ în loc de Moldova îl găsim nu numai în titlul lui Ștefan cel Mare, ci și într'al altor domni înainte și după dinsul. Așa chiar Ștefan II se numește, într'o donație către mănăstirea Pobrata din 10 Mai 1439, „*воевода и господинъ молдовахінскон земан*“ (Uricariul XVIII, p. 17: *господаръ* e greșală). Alexandru cel Bun se 'ntitulează în două acte dela 8 Iulie 1428 și 6 Fevruarie 1431 „*воевода и господинъ въсен молдовахінскон земан*“ (Arh. ist. I, 1, p. 121, 122), iar Petru Șchiopul, la 4 Aug. 1583, poartă titlul „*господаръ земан Молдовахін*“ (ibid., p. 127). Este un termen de origine bizantină, întrebunțat întâiu în limba bisericească (cf. „*сръкть книин митрополит крѣ Івснѣтѣ молдовахінскимъ*“ la 1407; ibid., p. 140), paralel cu *Оуггроклахѣа, оуггроклахінскимъ* din documentele muntenești. Obișnuința scriitorilor cu limba bisericească o dovedesc și bulgarismele ce se găsesc în documentele citate ale lui Alexandru cel Bun și Petru Șchiopul. Explicarea ce încearcă să dea terminului Moldovlahia D-I Gh. Ghibănescu (Uricariul XVIII, p. 20), că el ar însemna ocuparea teritoriului Chiliei de către Moldoveni, mi se pare inadmisibilă, întru cât domnia Moldovei, void să cuprindă în titlul lor și țara Românească, ar fi numit-o, mai ales pe vremea lui Alexandru cel Bun și a succesorilor săi imediați, mai curând țara Basarabiilor sau țara Muntenească, nu Vlahia, și apoi cele două țări ar fi fost pomenite fiecare în deosebi, cum le găsim d. p. în titlul lui Ștefan, fiul lui Petru Șchiopul, la 1599: „Ștefan vodă, ce am fost domn țerei Moldovei și a țerei Muntenești“. Hurmuzaki-Iorga, Documente XI, p. 536; cf. ibid., p. 535, unde Petru Șchiopul e numit domn „Moldavie ac Valachie“. D-I Iorga crede totuși că Moldovlahia în titlul lui Alexandru cel Bun are un sens politic.

104652

V

с. 1435—1447, Martie 5.

† Стефанъ воевода, божією милостію господаръ земли молдавской, пишемъ въскъмъ бояромъ и дворникомъ и шолтѣзомъ и прѣгаремъ и жѣдемъ и ватаманомъ и въсемъ посполствѣ: варе кто имаетъ должника оу Брашовѣ, щобы ни единъ залогъ не оузалъ на тѣрговчаныи ѡт Брашова, развѣ коли познаетъ своего длѣжника лицемъ, тогда имаетъ заплатити тот истинныи должник; а кто своего должника лицемъ [познаа] а оусхочетъ права жадати ѡ своемъ долгѣ, щобы пошол до Брашова, та щобы оучинили имъ право рѣдци брашовстїи на его должника. Я Брашовѣномъ кто вѣдетъ що ѣзалъ безъ нѣ права щож издавна имаютьъ ѣ земли господства ми, щобы сте имъ воротили въскѣ до нити, щобы не пришли болше жаловати. Я кто не боудетъ послѣшенъ нашемъ повелѣнію и записѣ, тот имаетъ быти подъ великои казни господства ми. Пис. оу Гочавѣ, мар. ѣ.

Pecete de c. 2.5 cm. în diam., fără hârtie deasupra și înlăuntrul scrisorii, cu legenda : † ПЕЧАТЬ СТЕФАНЯ ВОЕВОДЫ; fără adresă. — Arh. No. 432.

Stefan voevod, din mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, scriem tuturor boerilor și vornicilor și șoltuzilor și pârgarilor și juzilor și vatamanilor și țării întregi: oricine ar avea vre-un datornic la Brașov, să nu ia nici un zălog dela târgoveții din Brașov, ci când își va cunoaște cineva datornicul în față, atunci va avea să plătească acel adevărat datornic; iar cine-și va fi cunoscut datornicul în față și va vrea să-și scoată dreptul și datoria sa, să meargă la Brașov, ca să-i facă dreptate diregătorii Brașovului asupra datornicului său. Iar dacă va fi luat cineva ceva Brașovenilor, nesocotind drepturile pe care ei le au din vechime în țara domniei mele, să le întoarceți tot până la un fir de ață, ca să nu vie să se mai jeluească. Și cine nu va

asculta de porunca și scrisoarea noastră, acela va suferi mare pedeapsă dela domnia mea. Scris-am în Suceava, Martie 5.

După scrisoare și pecete, documentul e dela acelaș Ștefan ca NNo. 433 și 434; neputându-i fixa o dată mai precisă, l-am pus între anii 1435—1447, ca pe cel precedent și pe cel următor.

VI

c. 1435—1447, Dechemvrie 19.

† Стефан воевод, божією милостию господаръ земли молдавской, пишемъ въскъмъ шолтвземъ и пѣргаремъ въскъмъ трѣгохъ що ихъ сѣтъ оу нашей земли. Тѣтъ к намъ пришли Брашовѣкни и жалѣютъ аже не лишите ихъ продавати свои трѣговли дрѣвныи, крамаре, какъ продали при нашего родителѣ. Про тожъ въ сего часа щобы есте не становили ихъ, але да сѣтъ волныи и слободны продавати и свои крамаріа, какъ било имъ законъ при нашего родителѣ при Александрѣ воеводы. И теперьъ такожъ да держатъ, а никто нигдѣ да не смѣетъ ихъ становити, при нашей казнѣ. Пис. оу Гоч(а)вѣк, дек. 51.

Pecete de c. 2.5 cm. în diam., fără hârtie deasupra și înăuntrul scrisorii, cu legenda: † ПЕЧАТЬ СТЕФАНЯ ВОЕВОДЫ; fără adresă. — Arh. No. 434.

Stefan voevod, cu mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, scriem tuturor șoltuzilor și pârgarilor din toate târgurile câte sânt în țara noastră. Venit-au aci la noi Brașovenii și se jeluesc că nu-i lăsați să-și vândă mărfurile (or mărunte ¹⁾), cum au vândut pe vremea părintelui nostru. Deaceea, de-acum înainte să nu-i mai opriți, ci să fie volnici și slobozi să-și vândă și mărunțișurile ¹⁾ lor, precum le-a

¹⁾ Orig. крамаріа, крамаре, dela un nom. крамаріе, крамара, germ. Kramerei, Krämerei. Cf. Kałużniacki, l. c., p. 37: крамы рѣчн, що соуть розманты рѣчн (pânză, barhat, cuțite, coase, brăie etc.).

fost obiceiul pe vremea părintelui nostru Alexandru voevod. Să-l aibă și acum tot așa, și nimenea nicăiri să nu se încumete a-i opri; altfel își va lua pedeapsa. Scris-am în Suceava, Dechemvrie 19.

c. 1435—1447, documentul arătându-se, prin scriere și pecete, a fi dela acelaș Ștefan ca și No. 433. Hârtia este aceeaș, fili-granul o cumpănă.

VII

1437, Aprilie 29.

† Иліа воєвода, милостію божією господаръ земли молдавской, даемъ сєс листъ господства ми тръговцємъ въ Брашова, яко да давають мыто въ своего товарѣ въ земли господства ми какъ сѣтъ давали при родители господства ми, и право оусе да имъ естъ какъ было при нашемъ родители. Я которы мытникъ и двор[н]икъ или бѣдъ каки рѣдца бы оучинилъ черезъ нашъ листъ инакъ, томъ шна платитъ. Яли да верѣтъ мыто въ одного тарѣ дъ гроши. Я такожъ никто да не смѣ[етъ] становити товаръ Брашова за що сѣ що чинитъ; що лихо чинитъ оу Гаксалѣхъ, а вы ихъ товаръ да не смѣ[етъ] становити, али становите въ того стола, гдѣ вамъ щкодѣ (sic) оучинилъ, или сѣкно или бѣдъ каки товаръ. Я вы да имъ берете по дъ грош(и) въ тарѣ. Я такожъ коли придѣтъ ись товаромъ, а шни да искладаютъ свои тръгъ оу моемъ земли. Пис. оу Дорохъш, в лѣт(о) *щме, мѣца ап. кѣ. Я листъ есми дали бръгаръ (sic) Михаєви и декханъшєви въ Брашова.

Pecete de c. 2.5 cm. în diam., fără hârtie deasupra și în-lăuntrul scrisorii, cu legenda: † ПЕЧАТЬ ІЕЎ ІЛІИ ВОЕВОДЫ; fără adresă; marca hârtiei: foarfece; scrierea: cursivă foarte desvoltată. — Arh. No. 431.

Ilie voevod, cu mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, dăm această carte a domniei mele târgoveților din

Brașov, ca să dea pentru marfa lor în țara domniei mele aceeaș vamă cum au dat pe vremea părintelui domniei mele, și toate drepturile să le fie cum au fost pe vremea părintelui nostru. Iar vameșul sau vornicul sau orice alt diregător care ar face altfel decum se spune în cartea noastră, acela va plăti cu capul. Și să ia vamă dela o povară 4 groși. Deasemenea nimeni să nu cuteze a opri marfă de-a Brașovenilor, orice s'ar întâmpla; iar dacă s'ar întâmpla cuiva vre-o pagubă în Săcuime, să nu îndrăzniți a opri marfă de-a lor, ci să opriți din acel scaun ¹⁾, unde vi s'a făcut paguba, fie postav, fie altă marfă. Și să le luați câte 4 groși de povară. Și tot așa când vor veni cu marfă, să-și descarce marfa în țara mea. Scris-am în Dorohoiu, în anul 6945 (= 1437), luna lui Aprilie 29. Iar scrisoarea am dat-o pârgarului Mihai și decanășului din Brașov ²⁾.

VIII

1447, August 4.

† Роман воевод, божію милостію господаръ земли молдавской, пишемъ пріятеліимъ нашимъ мылимъ (sic), сѣд²цемъ и шолтѣѣмъ и прѣгаремъ и оусімъ кѣпцемъ великымъ (sic) и малымъ. Кѣдомо да естъ вамъ аже помоглѣ намъ богъ и добили есми нашѣмъ оу чинѣмъ правою. Про тожъ ⁸⁷³ ѣзрѣвшѣ сѣс листъ, а вы пріидѣте к намъ и до нашей земли съ ѣсими своими торговлѣми и товаромъ, не козачи ^{Бота} сѣ ни оу коториіи шкоды; занѣжъ естъ вамъ наша земля оутворена и не бѣдете имати оу насъ никоториіи кривды, але ⁶⁰⁷ хочемъ васъ держати оу тои прави и закона (sic), како ли есте имали при свѣтопочившаго родителѣ нашего Алек-

¹⁾ Orig. оу того стола: столъ = ung. szék, scaun, sedes, germ. Stuhl.

²⁾ Aceleași persoane ca cele pomenite în doc. lui Ștefan din 23 Aprilie 1437; cf. No. III.

сандра воевод. И пак имаемъ миръ на вси стороны. Я на то ест въкра господства ми вышенисаннаго ми Романа воевод и въкра въскъх волкъръ наших, великихъ и малихъ. Пис. оу Баков, в лѣт(о) *щне, аг. д̄.

Pecete de c. 2.5 cm. în diam., fără hârtie deasupra și în-lăuntrul scrisorii, cu legenda : † П[ЕЧАТЬ ІОА И]ЛІИ ВОЕВОД[Ы] : este pecetea lui Ilie, tatăl lui Roman ; fără adresă ; scrierea are un caracter foarte vechiu ; filigranul pare a fi : o furcă. — Arh. No. 430.

Roman voevod, cu mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, scriem prietenilor noștri iubiți, judeților și șoltuzului și pârgarilor și tuturor negustorilor, mari și mici. Știut să vă fie că ne-a ajutat Dumnezeu și ne-am dobândit moșia noastră adevărată. Deci văzând această carte, să veniți la noi și în țara noastră cu toate negoațele și mărfurile ¹⁾ voastre, netemându-vă de nici o pagubă ; căci țara noastră vă este deschisă și nu veți suferi dela noi nici o strâmbătate, ci vă vom păstra aceleași drepturi și obiceiuri cum ați avut pe vremea sfânt-răposatului moș ²⁾ al nostru Alexandru voevod. Și-apoi, avem pace din toate părțile. Iar spre aceasta este credința domniei mele mai sus scrisului Roman voevod și credința tuturor boerilor noștri, mari și mici. Scris-am în Bacău, la anul 6955 (= 1447), August 4.

Roman cel dela 1447 sau Roman II era fiul lui Iliș, deci nepot al lui Alexandru cel Bun și frate cu Alexandrel, care în doc. din 18 Fevr. 1448 al lui Roman e numit, cu un deminutiv din

¹⁾ Orig. торговакми и товаром ; coresp. lat. cum venalibus seu mercibus din doc. lui Ilie dela 1433.

²⁾ Orig. родителк̄ ; родителк̄ are aci înțelesul de „moș, bunic“, ca în documentul lui Dan II din 1431, care numește pe Mircea cel Bătrân родителк̄, întrebuițând acest cuvânt în înțelesul lui прѣродителк̄. V. Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească, vol. I, p. 38—39; cf. Al. Lăpădatu, Documentele istorice din arhivele Brașovului, București 1903, p. 26—27.

Alexandru, Plichno (Olechno) [Uljanickij, Materialy, p. 70; cf. Iorga, Chilia și Cetatea Albă, p. 102].—Se știe că Roman a venit la domnia Moldovei prin Iulie 1447, după ce a ucis pe unchiul său Ștefan, care pela 25 Iunie acelaș an trăia încă [Akta zapadnoj Rossii, I, No. 47; Uljanickij, o. c., p. 69—70]. Scrisoarea din 4 Aug. 1447 către Brașoveni confirmă din nou acest fapt; ea este dată curând după ocuparea domniei, căci Ștefan a fost omorât la 13 Iulie, precum arată notița de pe manuscrisul No. 89 dela mănăstirea Neamțului [Jacimirskij, Slavjanskija rukopisi njameckago monastyrja, Moskva 1898, p. 48, No. 67]. Asupra lui Roman vezi A. D. Xenopol, Istoria Românilor II, p. 168—170; N. Iorga, Chilia și Cetatea Albă, p. 100; D. Onciul, Geschichte der Bukowina, p. 27; I. Ursu, Relațiunile Moldovei cu Polonia până la moartea lui Ștefan cel Mare, p. 65 și urm.

IX

1448, Septemvrie 11.

P.

† Милостію вожію мы Петръ воевода, господаръ земли молдавской, чиним знаменито ис ¹⁾ сѣмъ листом нашимъ въ сѣмъ кто коли нан оузрит илї его оуслишит чтоучи, вже дорадили ²⁾ сѣ есми ис нашими въ сѣми вотари и дали есми сѣс лист нашъ прїателемъ нашимъ, оусимъ Брашовѣномъ, на то авы имали оу нашей земли тотъ законъ що имали въ дни родителѣ нашего Александра воевод и въ дни братїи нашихъ Иліаша и Стефана воевод, щобы имъ оусимъ было свободно и доброволно прїити оу нашей земли съ своимъ торговлею и ходити оу нашей земли продавати и кѣповати товара везде по нашей земли, по тръговомъ, що имъ надобно вѣдет. Я мыто имають платити wt таръ по д гроши, коли прїидѣт оу нашей земли, и коли пакъ выидѣт wt нашей земли, також по д грош(и) да платѣт, как старїи законъ был. Я wt вола щобы по ё грош(и) платили. Я нигде по нашей земли щобы не платили сочавское мыто, лише оу Гочавѣк щобы платили, коли прїидѣт оу

¹⁾ Orig. и ис.

²⁾ Orig. дарадили; cf. polon. doradzić.

Suceava, iar într'alt loc nicăiri să n'aibă a o plăti. Și oricare le-a fost dreptul lor pe vremea părintelui nostru, acelaș [drept] le dăm și le întărim și noi prin această carte a noastră. Toate aceste mai sus scrise să le fie nestrămutate cât vom fi în viață. Deaceea nici un boer al nostru și nici un vameș să nu cuteze, nicăiri în țara noastră, a le strica acestea, pe capetele și pe averea lor. Iar pentru postavuri și pentru pânză și pentru orice altă marfă vor avea să plătească vamă cum a fost dreptul de mai nainte. Aceasta pe credința domniei mele mai sus scrisului Petru voevod și pe credința tuturor boerilor noștri, mari și mici. Și spre mai mare întărire a tuturor celor de mai sus scrise, am atârnat pecetea noastră la această carte a noastră. Scrisă în Suceava, la anul 6956(= 1448), luna lui Septemvrie în 11.

X

1449, August 3.

† Милостію вожією мы Александръ воевода, господаръ земли молдавской, знаменито чиним ис ¹⁾ сѣмъ листомъ нашимъ въсѣмъ кто коли на немъ оузритъ или его оуслишитъ чтѣчи, вже прирадили сѣ есми ис нашими вогаре и оучинили есми съ въсею нашею радою и дали есми сес лист нашъ прѣателемъ нашимъ, оусимъ Брашовѣномъ, оусимъ къщцемъ и оусен земли вѣрховской, оусимъ людемъ и оусимъ къщцемъ, на то да имають ут нас тотъ законъ и тоє право що имали ут нашего дида ут Александра воевод: коли до нашею земли прѣйдѣтъ съ торговлю, щобы доброволно имъ прѣйти до нашеи земли съ своею торговлю, що коли имѣт имати, а мыто имають давати ут тарѣ по д гроши, також было старое право, дано имъ ут нашихъ предкове. И щобы имъ доброволно и слободно ходити по въсеи земли господства ми, и по городамъ и по торговомъ, продавати свою торговлю, и соукна и плотна и бобовъ и вѣд коли

¹⁾ Orig. n. ис.

имѣт имати; але полотно и бобовѣ локтемѣ да продаютъ, а сѣкна съ вигомѣ да продаютъ с ким имѣт торговати сѣ; а мыто имают платити въ ѿднаго постава колонию по ѣ грош, а въ леубію по ѣ гроши, а бытъварѣ по ѣ, а чехъ по д грош(и). Я сочавское мыто нигдѣ оу нашей земли да не платѣтъ лишѣ оу Сочавѣ, хотѣ бы за моремѣ ходили. И пак до Оугорѣ перешли бы съ торго[вл]ю свои (sic), еще да платѣтъ оу Сочавѣ мыто сочавское, и инде нигдѣ оу нашей земли. И щобы волни были вни кѣпити собѣ волы и коровы и пак що кѣпили, ли товара или бѣд що, въ дни нашего дѣда Александра воевода, також и мы даѣми имѣт тоѣ право и тоѣ волю.) Я коли оуохотѣтъ выгнати волы въ нашей земли до Оугорѣ, тогда имаютъ платити въ каждого вола по ѣ гроши, а болше ничего да не платѣтъ. Яко ж(е) кто коли имѣт познати оу нихъ кони или волы, боуд где оу нашей земли, и доведѣт нашъ чловѣкъ на Брашовѣни из добримы людми, а вни Брашовѣни не мочи имѣт поставити содыша за тот конѣ алибо за тот вол, а Брашовѣни да стратѣтъ того конѣ али вол бѣдет, а болше ничего глобоу да не имают над собою ни ѿдин грошъ, але тѣлако щобы имѣт шкодѣ было, а болше нищо. Я никто въ нашихъ богарѣ ани оурадниковѣ да не смѣют болше бантовати ихъ, и ни ѿднѣ нити въ нихъ не оузѣти. Я також коли оуохотѣтъ Брашовѣни предъ господства ми стојати на законѣ, коли имѣт бѣд кто на нихъ тѣгати, а вни щобы волни были прѣити до нас, абыхомѣ мы ихъ сѣдили, а никто да не смѣетъ сѣдити ихъ ни оу нашей земли безъ ихъ воли, ни ѿдин богарин нашъ. Я коли бы хотѣла бѣд какѣи богарин нашъ, или дворник, или мытник, или шолтѣз, или прѣгаре, или бѣд какѣи рѣдцѣ, оузѣти въ нихъ бѣд що, или бантовати ихъ, или мыта болше оузѣти въ нихъ какъ есми выше писали, и хотѣла бы имѣт разорити тот законъ и тоѣ право що есми выше писали, бѣд оу чѣмѣ, хотѣ оу ѣдномъ нити, тот оузрит великои казни и

оургію господства ми. Тоє вѣсе щобы имѣ было не-
порѣшено до живота господства ми. Я на то ест
вѣра господства ми и вѣра бояръ наших, вѣра пана
Петра Гвдича, вѣра пана Двми Браевича, вѣра пана Стан-
чула, вѣра пана Кости дворника и брата его пана Петра
прѣкалабоу, вѣра пана Гырвѣла вистиярника и вѣра оусих
бояръ наших, великих и малих. Я на болшею крѣпостѣ
томѣ вѣсемѣ вышеписанномѣ, велѣли есми наш(е)мѣ вѣр-
номѣ панѣ Михаилѣ логофетѣ писати и печат нашѣ при-
висити к семѣ листѣ наш(е)мѣ. Сѣнца писа оу Васлоуи,
в лѣто * сщнз, адг. ѿ.

*Pecete atârnată de c. 2.3 cm. în diam., cu legenda: † ПЕЧАТ
АЛЕКСАНДРЯ ВОЕВОД; pe verso notița latinească „Alexandri way-
[vo]de, 1459 (sic), fuit XVII annorum“, cetită de D-l N. Iorga. —
Pergamentul No. 775.*

Cu mila lui Dumnezeu noi Alexandru voevod, domn al țării Moldovei, facem cunoscut prin această carte a noastră tuturor celor ce o vor vedea sau o vor auzi cetindu-se, că ne-am sfătuit cu boerii noștri și am hotărît, cu tot sfatul nostru și am dat această carte a noastră prietenilor noștri, tuturor Brașovenilor, tuturor negustorilor și întregii țări a Bârsei, tuturor oamenilor și tuturor negustorilor, ca să aibă dela noi acelaș obicei și aceleași drepturi, cum au avut dela bunicul nostru, dela Alexandru voevod: când vor veni la țara noastră cu marfă, să vie în bună voie la țara noastră cu marfa lor, orice ar avea, iar vamă au să dea: dela o povară câte 4 groși, cum a fost dreptul cel vechiu, dat lor de strămoșii noștri. Și să umble slobozi și în bună voie prin toată țara domniei mele, și prin cetăți și prin târguri, ca să-și vândă marfa lor: și postavuri și pânzeturi și bobou și orice ar avea; pânza și boboul să le vândă cu cotul, iar postavul să-l vândă cu bucata celor ce ar voi să cumpere; iar vamă au să plătească dela un postav de Colonia 12 groși, dela unul de Leubia 18 groși, dela unul de „Bâtvar“ 8, dela unul din Cehia 4 groși. Iar vama de Suceava să n'o plătească ni-

căiri în țara noastră decât la Suceava, măcar de-ar merge până dincolo de mare. Și iarăși, când vor trece cu marfa lor la țara ungurească, să plătească la Suceava vama Sucevii, iar în alt loc nicăiri în țara noastră. Și să fie slobozi a-și cumpăra boi și vaci și orice altă marfă ce cumpărau pe vremea bunicului nostru Alexandru voevod; acelaș drept și aceeaș voie le dăm și noi. Iar când ar voi să mâne boi din țara noastră la țara ungurească, atunci vor avea să plătească de fiecă bou câte 2 groși, iar mai mult nimic să nu plătească. Iar dacă își va cunoaște cineva la dinșii caii sau boii, ori unde în țara noastră, și va dovedi omul nostru pe Brașoveni cu oameni buni, iar Brașovenii nu vor putea să pue chezaș ¹⁾ pentru acel

¹⁾ Orig. поставити содыши. Cuvântul содыши îl întâlnim și în documentele românești din Transilvania, în sec. XVII-XVIII: „când cumpără dobitoc la zi de târg, nimeni nu ceare săduș (сѣдѣшѣ)“ [c. 1600]; „să motaț dzua [judecății] pără la cela târgu, să vii [părătul] cu ispravă și cu sudășul“ [sec. XVIII]. N. Iorga, Documente românești din arhivele Bistriței, 1899—1900, I, p. 4; II, p. 98; cf. ibid. I, p. 22, 23, 25: sodăș, sodeaș [incep. sec. XVII]. Înțelesul de „chezaș, garant“ este evident. Forma săsească *Zabdass*: „er kyndt sein Zabdass nicht bekommen, er wer auff Ongerem“ (N. Iorga, l. c., I, p. 4; cf. ibid. p. 26: *Sodoss*) și forma содыши, pe care o întâlnim în doc. din 12 Aug. 1452, ne duc la originea cuvântului: *szavatos*, *szoratos* înseamnă în ung. chezaș, garant „Gewährsmann, Vormund in Rechtssachen, evictor, expeditor in iure; *szavatoság* chezașie „die Gewähr“ (Szarvas et Simonyi III, p. 282; cf. d. p. fraza „ha hol s kinél az ollyan marhák fel-találtatnak, tartozzanak szavatoszt adni“ = la oricine s'ar afla astfel de vite, sânt datori să arate (să dea) garantul). Nu știu dacă astăzi se mai întrebuintează acest cuvânt în Moldova. În documentele slavonești l-am găsit o singură dată. Într'o notiță scrisă pe dosul unui document, în care e vorba de o proprietate în comun a unei părți de sat, se zice: *реакхом на поставити сѣкѣ содыши и привиліе, а шни казали оже погнѣли* = le-am spus sa-și aducă chezașul și hrisoavele, iar ei au răspuns că le-au pierdut (1548, Martie 23; Uricariul XVIII, p. 140, unde traducerea acestui pasaj „să pue unul pentru altul judecători și hărțiile“ este greșită). În documentele muntenești îi corespunde chezezaș (кезѣш), tot de origine ungurească (kezes).

cal sau bou, Brașovenii vor pierde acel cal sau bou, dar altă gloabă nu vor plăti, nici măcar un groș; numai cât să le fie spre pagubă și altceva nimic. Și nici unul din boerii sau diregătorii noștri să nu îndrăznească a-i supăra mai departe, sau a le lua măcar un fir de ață. Dease-menea, dacă ar voi Brașovenii să stea la judecată înaintea domniei mele, când cineva s'ar plânge împotriva lor, slobozi vor fi să vie la noi ca să-i judecăm, și să nu îndrăznească nimeni în țara noastră a-i judeca fără voea lor, nici un boer al nostru. Iar dacă vre-un boer al nostru, sau vre-un vornic, sau vameș, sau șoltuz, sau pârgarii, sau orice alți diregători, ar voi să le ia ceva, sau să-i bântuească, sau să le ia mai multă vamă decât am scris mai sus, ori ar voi să le strice obiceiul și drepturile despre care am scris mai sus, fie cătuși de puțin, măcar cât un fir de ață, unul ca acela va vedea mare pedeapsă și urgie dela domnia mea. Toate acestea să le rămăe lor neclintite, cât timp va fi în viață domnia mea. Și la aceasta este credința domniei mele și credința boerilor noștri: credința panului Petru Gudici, cr. p. Duma Braevici, cr. p. Stanciul, cr. p. Costea vornicul și a fratelui său p. Petru pârcalabul, cr. p. Sârbul vistiernicul și credința tuturor boerilor noștri, mari și mici. Iar spre mai mare tărie a tuturor celor de mai sus scrise, poruncit-am credinciosului nostru boer Mihail logofătul să scrie și să atârne pecetea noastră la această carte a noastră. Scris-a Oanța în Vaslui, la anul 6957 (= 1449), August 3.

XI

1452, August 12.

† Милостію вожію мы Александръ воевода, госпо- даръ земли молдавской, знаменито чиним ис сѣмъ ¹⁾ листом нашим въ сѣмъ кто нан оузрит или его оуслы-

---

¹⁾ Mil. соѣм.

шит чтѣч(и), вж прирадили съ еси и нашии волири и оучинили еси исею нашею радою и дали еси сес лист нашъ приателем нашим, оусим Брашовѣном, оусим кѣпцем и оусен земли вт Бръскѣ, оусим людем и оусим кѣпцем¹⁾, на то да имают вт нас тотъ закон и тое право що имали вт нашего дида вт Александра воевод: коли до нашеи земли придѣтъ съ тръговлею, щобы доброволно им прѣти до нашеи земли съ своею тръговлею, що коли имѣтъ имати; а мито²⁾ имают дати вт тарѣ по дѣ гроши, також было старое право, дано им вт нашихъ предковѣ; и щобы им доброволно и свободно ходити по всеи земли господства ми, и по градом и по тръгом, продавати свою тръговлею, и сѣкна и платно и бобовѣ и бѣд коли имѣтъ имати; але платно и бобов да продают локтемѣ, а сѣкна съ вигом да продают с ким имѣтъ тръговатѣ сѣ. Я мито имают платит(и) вт единого вигѣ колонева по вѣ грош, а вт левѣа по ѿ грош, а вѣтѣварѣ по ѿ, а чех по дѣ грош(и)³⁾. Я сѣчавское мито нигдѣ да не платѣтъ лише оу Сѣчавѣ, хотѣ бы за морем ходили. И пак Бѣнгрех да перешли бы съ тръговлею своею, еще да платѣтъ оу Сѣчавѣ мито сѣчавское, а инде нигдѣ оу нашеи земли; щобы вни волни были⁴⁾ кѣпити собѣ и вол и коров и пак що кѣпили, ли товара ли бѣд що, вѣ дни нашего дида Алѣксандра воевод, також и мы дали еси им тое право и тое волю. Я коли сѣхотѣты вѣгнати волѣ вт нашеи⁵⁾ земли до Угорѣ, тогда имают платит(и) вт каждого вола по вѣ грош(и), а вѣлше ничего да не платѣтъ. Я також кто коли имѣтъ познати оу нихъ кони⁶⁾ или волѣ, бѣд гдѣ оу нашеи земли, и доведет наш чловѣкъ на

1) La Mil. lipsesc aceste cinci cuvinte.

2) Mil. али то.

3) Mil. под грош.

4) Orig. și Mil. были.

5) Mil. нашихъ.

6) Mil. погнати с нихъ коню.

Брашовѣнина из 1) добрими людьми, а они Брашовѣни не мочи имѣт поставит(и) совдыша 2) за тот кон или за вол, а Брашовѣни да стратѣтъ того конѣ или вола, а бѣлаше ничего; глобѣ не имают над собою ни гроша, але тѣлако щобы им ишкод была, а бѣлаше нищо. А никто шт нашихъ боарѣ ани оурѣдников да не смѣют бѣлаше бантовати их ни за един нит, ни шт них оузѣти. Також коли сѣхотѣт Брашовѣне предъ господства ми столати на закон, коли имет бѣд кто на них тигатї, а они щобы волни били прити до нас, авыхом мы их сѣдили, а никто да не смѣет сѣдити их ни оу нашей земли безѣ ихъ воли, ни шдїн 3) боарѣнѣ наш. А коли бы хотил бѣд какїи боарин наш, или дворник, или мытник, или шолтѣзѣ, или прѣгари, или бѣд какихъ рѣдцѣ, или оузѣти шт нихъ бѣд що, или бантовати ихъ, или мыта оузѣти шт нихъ бѣлаше какъ есми више писали, и хотил бы им разорити тотѣ законѣ и тоѣ право що есми више писали, бѣд оу чем, хоте за един грош, тот оузрит великон казни и оурѣгїю господства ми. Тоѣ все щобы им было непорѣшенно до живота господства ми. А на то ест вѣра 4) господства ми и вѣра боарѣ нашихъ: вѣра пана Дѣми Браевич 5) и вѣра пана Маноила хотинского 6), вѣра пана Станчѣл, вѣра пана Кости прѣкалаба 7) и брата его пана Петра, вѣра пана Ивана Банчана 8), вѣра [пана] Кости Шорѣша 9), вѣра оусихъ боарѣ нашихъ, великихъ и малыхъ. А на бѣлашеи крѣпостѣ томѣ вышеписанномѣ, велѣли есми нашей вѣрномѣ панѣ Михаилѣ логодетѣ писат(и) и привѣсит(и) нашу печат к семѣ листѣ нашей.

1) Mil. к.

2) Mil. а они Брашовѣне мочи имѣт поставити совдыша.

3) Mil. индї.

4) Orig. вѣрѣра.

5) Mil. Дѣмибраевич.

6) Mil. Мано и Лахотинског.

7) Mil. прѣ-.

8) Mil. Банчана.

9) Mil. Кости и Рѣша.

Пис[алъ] оу Каслоуи Петръ Ярданович, в лѣто * сцѣ,
мсеца авг. ѿ.

*Pecete de c. 2.3 cm. în diam., atârnată, cu legenda: † ПЛЕК-
СЯНДРЪ ВОЕВОДА; în dos adresa: † Брашовкне. — Acad. Rom., per-
gamentul No. 8; reprodus de Miletić în Dacoromânii și literatura
lor slavă, Sbornik IX (1893), p. 374—375.*

Din mila lui Dumnezeu noi Alexandru voevod, domn al țării Moldovei, facem cunoscut cu această carte a noastră tuturor celor ce o vor vedea sau o vor auzi cetindu-se, că ne-am sfătuit cu boerii noștri și am hotărit cu întreg sfatul nostru și am dat această carte a noastră prietenilor noștri, tuturor Brașovenilor, tuturor negustorilor și întregii țări a Bârsei, tuturor oamenilor și tuturor negustorilor, ca să aibă dela noi acelaș obicei și aceleași drepturi, pe care le-au avut dela bunicul nostru, dela Alexandru voevod: când vor veni în țara noastră cu marfă, să vie în bună voie în țara noastră cu marfa lor, orice ar avea, iar vamă să dea dela o povară 4 groși, cum a fost dreptul vechiu, dat lor de înaintășii noștri; și să fie slobozi a umbla prin toată țara domniei mele, și prin cetăți și prin târguri, și a-și vinde marfa lor: și postav și pânză și bobou și orice altceva ar avea; dar pânza și boboul să le vânză cu cotul, iar postavul să-l vânză cu bucata celor ce vor cumpăra. Iar vamă să plătească dela o bucată de Colonia 12 groși, de Leubia 18 groși, de „Bătvar“ 8, de Cehia 4 groși. Iar vama Sucevei să n'o plătească nicăiri, afară de Suceava, măcar de-ar merge dincolo de mare. Și iarăși, dacă s'ar întoarce cu marfa lor la țara ungurească, să plătească încă odată în Suceava vama Sucevei, dar în alt loc nicăiri în țara noastră; și să fie volnici a-și cumpăra și boi și vaci și orice au mai cumpărat, marfă sau altceva, în zilele bunicului nostru Alexandru voevod; acelaș drept și aceeaș voie le-am dat și noi. Iar dacă vor voi să mâne boi din țara noastră la țara ungurească, atunci vor avea să plătească dela fiecare bou câte 2 groși, mai mult

nimic să nu plătească. Deasemenea cine-și va cunoaște la ei caii sau boii, fie ori unde în țara noastră, și va dovedi omul nostru pe Brașoveni cu oameni buni, iar acei Brașoveni nu vor putea să pue chezaș pentru acel cal sau bou, Brașovenii să piarză calul sau boul, și mai mult nimic; gloabă n'au să dea nici un groș, ci să rămâe numai cu paguba și mai mult nimic. Și nimenea din boerii sau din diregătorii noștri să nu îndrăznească a-i băntui după aceea, nici pentru un fir de ață, nici să ia ceva dela ei. Așijderea dacă ar voi Brașovenii să stea înaintea domniei mele la judecată, când cineva s'ar plânge împotriva lor, ei să aibă voie a veni la noi ca să-i judecăm, și nimenea în țara noastră să nu îndrăznească a-i judeca fără voea lor, nici un boer al nostru. Iar dacă vre-un boer de-al nostru, sau vre-un vornic, sau vameș, sau șoltuz, sau pârgarii, sau orice alți diregători, ar voi să le ia ceva dela ei sau să-i băntuească, sau să le ia vamă mai mult decât am scris mai sus și ar voi (astfel) să le strice acest obicei și acest drept, ce am scris mai sus, pentru oricât, măcar pentru un groș, acela mare pedeapsă și urgie va avea dela domnia mea. Toate acestea să le fie neclintite până la moartea domniei mele. Și pentru aceasta este credința domniei mele și credința boerilor noștri, credința panului Duma Braevici și cr. p. Manoil dela Hotin, cr. p. Stanciul, cr. p. Costea pârcalabul și a fratelui său Petru, cr. p. Ivan Baicean, cr. p. Costea Orăș, credința tuturor boerilor noștri, mari și mici. /Și spre mai mare tărie a acestor mai sus scrise, am poruncit credinciosului nostru boer Mihail logofătul să scrie și să atârne pecetea noastră la această carte a noastră. Scris-a în Vasluiu Petru Ardanovici ¹⁾, în anul 6960 (=1452), luna lui August 12.

---

¹⁾ Acelaș *Петръ Ярданович* scrie un hrisov la a. 1458, Aug. 13 (Uricariul XVIII, p. 27).

XII

1455, Iunie 2.

† Милостію божією мы Петръ воеводъ, господарь земли молдавской, чинимъ знаменито ис сѣмъ листомъ нашимъ въ сѣмъ кто нанъ ѡзритъ или его слышитъ чтѣ(и), вже дорадили сѣ есми съ въ сѣми нашими ботари и дали есми сес нашъ [листь] приателемъ нашимъ, оусимъ Брашовѣномъ, на то абы имали оу нашей земли тотъ законъ що имали въ дни родителѣ нашего Александра воеводъ и въ дни братію нашихъ Илаша и Стефана и Петра воеводѣ, щобы имъ оусимъ было слободно и доброволно прийти до нашей земли съ своими тръговлѣми и ходити оу нашей земли продавати и кѡповати товара вездѣ по нашей земли, по тръгомъ и по селомъ, що имъ надобно бѣдетъ. А мыто имаютъ платити ѡт тарѣ единъ дъ грош(и), коли прійдѣтъ ѡ нашу землю, и коли пак выйдѣтъ ѡт нашей земли, такожъ да дадѣтъ по дъ грош(и); да платѣтъ какъ стары законъ былъ. А ѡт вола по ѣ гроши да платѣтъ; а нигдѣ ѡ нашей земли сѣчавское мыто да не платѣтъ, лише ѡ Сѡч(а)вѣ щобы платили, коли прійдѣтъ оу Сѣчавѣ, а инде нигдѣ щобы не имали ей платити. И варѣ какъ было право ихъ при ѡтцѣ нашего, такожъ и мы по томъ даемъ и потверждаемъ имъ ис симъ листомъ нашимъ. Тое въ сѣ вышеписанное да бѣдетъ имъ непорѣшенно ни ѡ чемъ до нашего живота. Про тожъ ни ѡдинъ нашъ ботаринъ, ани ѡрѣдникъ, ани мытникъ, нигдѣ по нашей земли да не смѣютъ имъ порѣшити, при своихъ шіи и имѣніи. А ѡт сѣкна и ѡт плотна и ѡт ѡси тръговли имаютъ мыто платити іако естъ права издавна. А на то естъ вѣкра господства ми вышеписаннаго Петра воеводъ и вѣкра въ сѣхъ ботарь нашихъ, великихъ и малыхъ. А на болшее крѣпость томъ въ сѣмъ вышеписанномъ, велѣли есми нашемъ вѣрномъ паноу Петру логодетѣ писати и привѣксити нашъ печатъ къ сѣмоу листу нашемъ. Пис[алъ] Кълапашъ оу Сѡч(а)вѣ, в лѣто ѡ сѣцѣгъ, меца юн. ѣ.

*Pecete de c. 3 cm. în diam., atârnată, cu legenda : † ПЕ-
ЧАТЬ ПЕТРА ВОЕВОДЫ; adresa : † оуцимъ Брашовецкимъ: tuturor
Brașovenilor. — În dos următoarea notiță, cetită de D-l Iorga:
„Petri way[vo]de sonans de verbo ad verbum sub eodem tenore
sicut alie eius; pergamenum est nigrum; presenti in anno do-
mini MCCCCL nono sunt septem annorum“. — Pergamentul No. 778.*

Din mila lui Dumnezeu noi Petru voevod, domn al țării Moldovei, facem cunoscut cu această carte a noastră tuturor celor ce o vor vedea sau o vor auzi cetindu-se, că ne-am sfătuit cu toți boerii noștri și am dat această carte a noastră prietenilor noștri, tuturor Brașovenilor, ca să aibă în țara noastră acelaș obicei, pe care l-au avut în zilele părintelui nostru Alexandru voevod și în zilele fraților noștri Iiaș și Ștefan și Petru voevozi, ca să aibă toți voie a veni în țara noastră cu negoațele lor și a umbla prin țara noastră (vânzând și cumpărând marfă peste tot locul în țara noastră, prin târguri și prin sate, ce le va fi de trebuință. Iar vamă au să plătească dela o povară 4 groși, când vor veni la țara noastră, iar când vor eși din țara noastră, să dea tot câte 4 groși; să plătească cum a fost vechiul obicei. Iar de bou să plătească câte 2 groși; iar vama Sucevei să n'o plătească nicăiri în țara noastră, numai în Suceava s'o plătească când vor veni la Suceava, iar în alt loc nicăiri să n'o plătească. Și oricare vor fi fost drepturile lor pe vremea părintelui nostru, aceleași drepturi le dăm și le întărim și noi cu această carte a noastră. Toate aceste mai sus scrise să le fie neclintite întru nimic, până la moartea noastră. Deci nici un boer al nostru, nici un diregător, nici un vameș, nicăiri în țara noastră, să nu cuteze a le strica lor, altfel își vor pierde capetele și averile. Iar dela postav și dela pânză și dela toate mărfurile au să plătească vamă precum le e dreptul și obiceiul de demult. Și spre aceasta este credința domniei mele mai sus scrisului Petru voevod și credința tuturor boerilor noștri, mari și mici. Iar spre mai mare tărie a tuturor celor mai sus scrise,

am poruncit credinciosului nostru boer Petru logofătul să scrie și să atârне pecetea noastră la această carte a noastră. Scris-a Vulpaș în Suceava, la anul 6963 (=1455), luna lui Iunie 2.

XIII

1458, Martie 13.

† Милостію божією мы Стефанъ воевода, госпо- даръ земли молдавской, чиним знаменито и сѣмъ нашим листом въсѣмъ кто нан оузрит или его оуслышит чтѣчи, вже прирадили сѣ еси с нашими богаре и съ оусею нашею радюю и дали еси нас лист прѣтелем нашим, оусим Брашовѣном и оусим кѣпцем и оусей земли вт Бръсѣ, оусим людем и оусим кѣпцем, на то да имают вт нас тот закон и тое право що имали вт нашего днда вт Ялѣандра воеводы: коли до нашей земли [прѣ- дѣт] съ торговлею, щобы доброволно имъ прѣйти до нашей земли съ своею торговлею, що коли имѣт имати; а мыто имають платити ¹⁾ вт тарѣ по четыри грош(и), також было старое право, им дано вт нашихъ предкове; и щобы им доброволно и слободно ²⁾ ходити по въсен земли господства ми, и по градом и по тръгом, про- давати свою торговлею, и сѣкна и платно и бобов и бѣд коли имѣт имати; але платно и бобов да продають локтем, а сѣкна съ вигом да продають с ким имѣт торговати сѣ. А мыто имають платити вт единого вигѣ по два на десѣте гроши ³⁾, а вт лѣвѣа по шемъ на десѣте гроши, а бытъваръ по й, а чех по д грош(и). А соч(а)вское мыто нигде да не платѣтъ лише оу Со- ч(а)вѣ, хотѣ бы за морем ходили. И пак Бънгрех да перешли бы съ торговлею своею, еще да платѣтъ оу

¹⁾ дати (v. nota dela sfârșit).

²⁾ Orig. слободно.

³⁾ вт единого вигѣ колонѣа по бѣ грош.

Соч(а)вѣк мыто соч(а)вское, а инде нигде оу нашей земли. И¹⁾ щобы вни волни [были] кѣпити совѣк и вол и коров и пакъ що кѣпили, или²⁾ товара, или²⁾ вѣд що, вѣ дни нашего дида Александр воевод, також и мы дали есми им тое право и тое волю. Я коли оуохотѣтъ выгнати волы вт нашей земли до Оугоръ, тогда имают платити вт каждого вола по ѣ грош(и), а волше ничего да не платѣтъ. Я також кто коли имѣт познати оу них кони или волы, вѣд где оу нашей земли, и доведет наш чловѣкъ на Брашовѣкне³⁾ из добрыми людми, а Брашовѣкни⁴⁾ не мочи имѣт поставити содыша за кон⁵⁾ или за вол, а Брашовѣкни да стратѣтъ того кон(ѣ) или вол(а), а волше глобѣ не имает ни грош, тѣако щобы им был ишкод⁶⁾, а волше нищо. Я никто вт наших бояръ ани оурѣдник да не смѣет оузати вт них ни един грош⁷⁾. Я також коли оуохотѣтъ Брашовѣкне пред нас⁸⁾ стоимати на закон, коли имет вѣд кто на них тѣгати, а вни да сѣтъ волни⁹⁾ прити пред нас¹⁰⁾, авыхом мы их сѣдити¹¹⁾. Я ины никто оу нашей земли без их воли, ни боярин ани дворник ани шолтѣз, да не смѣеть их сѣдити, ани оузати ис них ни един грош волше как выше пишем, при нашей великои казни і вргію господства ми. Тое вѣсе выше пишем, щобы имъ было¹²⁾

1) Lipseşte în No. XI.

2) ли.

3) Брашовѣкнина.

4) вни Бр.

5) содыша за тот кон.

6) а вѣше ничего; глобѣ не имают над собою ни гроша, але тѣако щобы им ишкод была.

7) да не смѣют вѣше кантовати их ни за един нит, ни вт них оузѣти.

8) пред господства ми.

9) щобы волни были.

10) до нас.

11) сѣдлан.

12) Orig. боло.

непорѣ[ше]но до нашего живота ¹⁾. Я на то ест вѣра гос-
подства ми вышеписаннаго ми Стефан(а) воеводы и вѣра
нашего митрополита кур Тевктиста и вѣра бояръ на-
ших, вѣра пана Маноила, вѣра пана Блаикѣла прѣка-
лаба, вѣра пана Иліаша Модръза, вѣра па[на] Петра По-
нича, вѣра пана Ялѣѣла спатарѣ, вѣра пана Томы
Кънде ²⁾, вѣра пана Мика Кралѣ, вѣра пана Дѣмънкѣше-
вич Стецка, вѣра пана Козмиц[ъ], вѣра пана Исана
постелника, вѣра пана Станимира вистѣ[р]ника, вѣра
пана Сакыш спатарѣ, вѣра пана Тадера чашника, вѣра
пан(а) Зѣтрѣ столника, вѣра пана Іѡна комис(а) и вѣр(а)
вѣскѣ бояръ наших, и великихъ и малыхъ. Я на болше
крѣпост томѣ вѣсемѣ вышеписанном(ѣ), велѣли есми на-
шемѣ вѣрномѣ панѣ Кѣлапашѣ подкацльерю писати и печат
наш привѣсити к семѣ нашемѣ листѣ. Пис[алъ] Иліашъ оу
Гоч(а)вѣ, в лѣт(о) ꙗꙗꙗꙗ, мр. гї.

Pecete atârnată de c. 2.5 cm. în diam., cu legenda :
† ПЕЧАТЬ СТЕФАНЯ ВОЕВОДЫ. — *Pergamentul No. 777.*

¹⁾ Aceste două fraze finale au în privilegiul dela 1452 (No. XI) o altă redacție. Cea dela 1458 este în traducere astfel : „Iar altul nimenea în țara noastră, nici boer, nici vornic, nici șoltuz, să nu îndrăznească a-i judeca fără voea lor, nici a lua dela ei vre-un groș mai mult decât scriem mai sus, sub mare pedeapsă a noastră și sub mânia domniei mele. Toate cele mai sus scrise să le fie nestrămutate cât timp vom fi în viață“. — După acestea urmează martorii și data : „Și spre această este credința domniei mele mai sus scrisului Ștefan voevod și credința mitropolitului nostru kir Teoctist și credința boerilor noștri, credința panului Manoil, cr. p. Vlaicul pârcalab, cr. p. Iliăș Modruz, cr. p. Petru al lui Ponea, cr. p. Albul spătar, cr. p. Toma Cânde, cr. p. Micu Craiu, cr. p. Stețco al lui Dumuncuș, cr. p. Cozmiță, cr. p. Isaia postelnic, cr. p. Stanimir vistiernic, cr. p. Sacăș spătar, cr. p. Toader paharnic, cr. p. Zbiară stolnic, cr. p. Ion comis și credința tuturor boerilor noștri, și mari și mici. Și spre mai mare tărie a tuturor acestor mai sus scrise, am poruncit credinciosului nostru boer, lui Vulpaș subcanțilerul, să scrie și să atârne pecetea noastră la această carte a noastră. Scris-a Iliăș în Suceava, la anul 6966 (=1458), Martie în 13.“

²⁾ Orig. КНДАѢ.

Redacțiunea acestui privilegiu este aproape identică cu a celui din 1452, Aug. 12. L-am reprodus totuși în întregime, fiindcă e singurul privilegiu amănunțit dela Ștefan cel Mare și conține lista completă a boerilor mari dela începutul domniei sale. În note am însemnat variantele textului dela 1452; traducerea întregă ar fi fost de prisos.

Interesant e titlul de „subcancelar“ (подкацлеръ; cf. канцляръ în privilegiul lembergean din 29 Iunie 1456: Kałuźniacki, Dokumenta, p. 39), ce se dă lui Vulpaș, asupra căruia vezi nota dela No. LXXXVII din Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească, I, p. 114. La cele spuse aci e de adăogit mențiunea lui Vulpaș ca gramatic într'un document din 26 Mai 1449 al lui Alexandrel (Acad. Rom.) și ca pisar în cunoscutul act de închinare către Turci al lui Petru Aron din 1456 (Uljanickij, Materialy, p. 88); cf. și No. XII.

XIV

1472, Ianuarie 3.

† Іw Стефанъ воевода, кожѣж милостіюж (sic) и господинъ въсен земли молдовлахіи[с]кон, даватъ господствоу (sic) ми сие писаніе и обещаніе, так то на въсемъ свете стоитъ и къ правымъ христіаномъ прислѣшает, нашимъ правымъ приятелемъ, шолтоузомъ и прѣгаремъ и въсемъ вржшаномъ и въсемъ кѣпцемъ wt големіи до малыи wt Брашева, на то тако да дондѣт и да минѣт до господствѣ ми и въ земли господства ми слободно и доброволно исъ въсѣми своими торговлѣми], исъ въсемъ своимъ добиток (sic), кто колико имат, или п[ом]ного или помало. Я шни да дондѣт и да минѣт слобод[но] и доброволно, без никоторои забаве и пагѣбе, до господствѣ ми, исъ своими торговлѣми. И къда се оутѣкмихми (sic) ис [н]их то[р]говли ис нашимъ приятелемъ, також ест право, а мы да се оутѣкмихмо; а къда се не оутѣкмихмо, а не[го]вѣкъ милостъ¹⁾ да сѣ слободни и доброволни оу нас и по мегю нашими земли

¹⁾ Orig. a невк мѣтъ.

келтовати свои добит[о]к [с. 10 litere lips.], [варе кто] колико имат, или оу торгѣ или оу сел[о, по мег]ю на [с. 12—13 litere lips.], [в|е|з] забаве и без пагѣе. И такожъ [Д]ере изем да се не в[ъз]ме[т] нигде по мегю нашими земле (sic), ни оу торгѣ, ани оу село, ани оу мыто, бѣдъ кѣда имѣтъ вни минѣти. И пакъ кѣда ще бити им в[рѣ]мѣ ити оу своем (sic) место до Брашева, а неговѣ милостъ да идѣтъ слободно и доброволно исъ вѣсѣми своими торговли и добиток, варѣ кто колико имат, или много или мало, без грижа и без пагѣе, яко выше писахмо и обещадхмо приателем нашим отъ Брашева, и големим и малем къпцем. И на то ест дѣша и верѣ (sic) господства ми вышеписани Стефан воевода и дѣша и верѣ вѣсехъ болѣ[р] господства [ми], и големим и малым. Пис. оу Гочаве, в лѣт(о) ꙗзп. мсца ген. ѿ.

Pecete de c. 33 cm. în diam., înlăuntrul scrisorii, cu legenda: + ПЕЧАТЪ ІО СТЕФАНЯ ВОЕВОДЫ И ГНЬ; fără adresă; hârtia e deteriorată; filigranul: un cap de bou. — Arh. No. 444.

Io Ștefan vovod, din mila lui Dumnezeu domn a toată țara Moldovlahiei, dă domnia mea această scrisoare și făgăduință, precum se face în toată lumea și cum se cuvine unor drepti creștini, adevăraților noștri prieteni, șoltuzilor și pârgarilor și tuturor orașenilor și tuturor ne-гуțătorilor din Brașov, dela mare până la mic, spre aceea ca să vie și să treacă la domnia mea și la țara domniei mele slobozi și în bună voie, cu toate negoațele lor și cu tot avutul lor, mult puțin cât vor avea. Și să vie și să treacă slobozi și în bună voie, fără nici o piedecă ori pagubă, la domnia mea cu negoațele lor. Și dacă ne vom învoi la târgueală cu prietenii noștri, precum e drept, să ne învoim; iar dacă nu ne-om învoi, domniile lor să fie slobozi și volnici la noi și în țara noastră să-și cheltuească avutul lor ¹⁾...., fiecine cât va avea, fie prin târgurile fie prin

¹⁾ I. e. să cumpere marfă de export.

satele din țara noastră¹⁾, fără piedecă și fără pagubă. Și tot așa opreli²⁾ să nu se facă nicăiri în țara noastră, nici prin târguri, nici prin sate, nici pe la vămi, ori pe unde vor trece ei. Și iarăși când le va veni vremea să se ducă la locul lor, la Braşov, domniile lor să meargă slobozi și în bună voie cu toate mărfurile și cu tot avutul lor, oricât ar avea cineva, fie mult fie puțin, fără grije și fără pagubă, cum am scris mai sus și am făgăduit prietenilor noștri din Braşov, neguțătorilor mari și mici. Și spre aceasta e sufletul și credința domniei mele mai sus scrisului Ștefan voevod și sufletul și credința tuturor boerilor domniei mele, mari și mici. Scris-am în Suceava, la anul 6980 (=1472), luna lui Ghenarie în 3.

XV

1475, Iulie 10.

† Стефан воевода, божією милостію господар земли молдавской, даем и дали есмо сес лист наш, и слюбѣем и слюбили есмо оу сѣм коупцемъ вт свѣтѣи корѣнкѣ оу горскѣи, на то да ест имь свободно и доброволно и безъ забавѣкѣ пріѣхати до нашеи земли съ сѣмъ вашимъ торговлею и товаромъ, торговати и кѣповати свободно и доброволно и безъ забавѣкѣ и пагѣбѣкѣ, хотѣкѣ с мирѣ хотѣкѣ оу размирицѣ; а им да ест свободно за сѣк до Угорѣ поѣхати съ сѣмъ ихъ товаромъ, безъ никоторѣи забавѣкѣ и пагѣбѣкѣ. То е сѣе вишениписанное слюбѣемъ сѣмъ коупцемъ вт корѣнкѣ здержати и пополнѣти, пріѣ нашеи чести и христіанскѣи вѣри, безъ лѣсти и сѣкѣи хитрости. Я на

¹⁾ Presupun că în orig. era по мегію нашими земли.

²⁾ Orig. изем. Cf. v.-sârb. иземъ „sumtio, exactio“ ap. Daničić, Rječnik s. v., unde se citează următoarele exemple din documentele sârbești: и ако вѣрсе влахъ сръблнна, да се при прѣдѣ баномъ, а нномъ влахъ да не бѣде изма; да вѣк изма на наго, лише на самога исца [иствацъ = reus, sans ipse, debitor ipse; cf. ibid. sub v. иствацъ: истацъ, кон бѣде дѣжанъ, да плати; тко бѣде дѣжанъ, шнан истацъ да има платити].

ТО ЕСТ ВЪКРА ГОСПОДСТВА МИ И ВЪКРА ВСИХЪ БОАРЪ НАШИХЪ,
ВЕЛИКИХЪ И МАЛИХЪ. Пис. 8 СЪЧАВЪКЪ, юл. 1.

Recete de c. 2.8 cm. în diam., înlăuntrul scrisorii, cu legenda:
† ПЕЧАТЬ СТЕФАНЯ ВОЕВОДЫ; fără adresă; după scrisoare dela
acelaș Ștefan ca No. 437. — *Arh. No. 439.*

Ștefan voevod, din mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, dăm și am dat această carte a noastră, și făgăduim și am făgăduit tuturor neguțătorilor din sfânta coroană a Ungariei, că vor fi slobozi și volnici și neîmpedecați să vie la țara noastră cu orice negoț și marfă a lor¹⁾, să facă negoț și să cumpere slobozi și în bună voie și fără pedecă și pagubă, fie în vreme de pace fie în vreme de răzmiriță; și tot așa să fie slobozi să se întoarcă la țara ungurească cu toată marfa lor, fără nici o pedecă ori pagubă. Toate aceste mai sus scrise le făgăduim tuturor neguțătorilor din țara ungurească să le ținem și să le împlinim, pe cinstea noastră și pe credința noastră creștinească, fără înșelăciune și fără vicleșug. Și spre aceasta e credința domniei mele și credința tuturor boerilor noștri, mari și mici. Scris-am în Suceava, Iulie în 10.

Scrisoarea e probabil din 1475, când Ștefan cel Mare se împacă cu regele Matei (la 12 Iulie), iar acesta îl asigură de ajutorul său pentru orice eventualități (13 August); cf. declarațiunile lui Matei Corvin în Hurmuzaki, Documente II, 1, p. 8—9 și Iorga, Chilia și Cetatea Albă, p. 145.

XVI

1475, Noemvrie 1.

† Іѡ Стефан воевод, божию милостию господарь земли молдавской, пишет господство ми приателем господства ми, въскмъ Брашовѣном. И по сем да знат ваша милость за ракотоу що сте поустили къ нам по-

¹⁾ În orig. „a noastră“.

клицари, братню вашоу жѣпана Кашпара и жѣпана Ми-
халѣ, а мы въсемѣ добрѣ оуразоумехмо въсе по дровноу;
и пак колико беседе имахмо къ вашей милости, а мы
по рѣдоу въсе къ ним развброухмо. И еанко изрежѣт
вашей милости ѡт господства ми, а вы ѡ въсемъ вѣ-
рбите ихъ, тако быхмо самы съ вашимъ милостіѡмъ гово-
рили; понеже мы смо слѣги кралеѡи и свѣтѡи корѣны и
ваши приѣтеле и въсега христіанства. И богъ ви ве-
сели, амин. Пис. оу Долнемъ трѣгоу, ноѣ. ѧ.

Pecete de c. 2.8 cm. in diam., din a cărei legendă se cunoaște numai VOEVODY la sfârșit; se vede că e dela acelaș domn ca No. 439; adresa: моудрымъ и плементнымъ и въсѣкомъ чести достоиннымъ намъ же драгимъ приѣтелемъ, въсѣмъ Брашовѣномъ: înțelepților și de neam bun și de toată cinstea vrednicilor și iubiților noștri prieteni, Brașovenilor tuturor. — Arh. No. 437.

Io Ștefan voevod, din mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, scrie domnia mea prietenilor domniei mele, tuturor Brașovenilor. Și după aceasta să știe domnia voastră de lucrul acela, că ați trimes soli la noi pe frații voștri jupân Cășpar și jupân Mihal, iar noi toate cu deamăruntul le-am înțeles; și iarăși câte am avut de spus domniei voastre, toate pe rând le-am deslușit cu ei. Și câte vă vor spune domniei voastre dela domnia mea, toate să le credeți, ca și cum le-am fi grăit noi înșine domniei voastre; căci noi sântem slugile craiului și ai sfintei coroane și prieteni ai voștri și ai creștinătății întregi. Și Dumnezeu să vă bucure, amin. Scris-am în Târgul de jos, Noemvrie 1.

Gășpar și Mihail sânt Gășpar de Othwan (Hatvan) și Mihail din Peșta (Pestenyi), trimeși ca ambasadori la Ștefan de către Matei Corvin în Iunie 1475 (Iorga, Chilia și Cetatea Albă, p. 143; Istoria lui Ștefan cel Mare, p. 166). Solia Brașovenilor, de care e vorba în această scrisoare, pare să fie din acelaș an.

XVII

X

c. 1476, Fevruarie 18.

† Стефан воевода, вожією милостію господарь земли молдавской, пишем шолтѣзѣмъ ут Брашева, пріятелю нашему милымъ, и по сем прошѣ твоя милость, тако нашего пріятель, аби еси лишиа слѣга нашъ Мѣхаю мещер, аби пришол до нас съ мечи и съ воръжіе, аби намъ били на погане, понеже намъ требѣютъ; ино его лиши за нашѣ волю. Пис. ѡ Васлѣи, фв. ѣи.

Pecete de c. 3.3 cm. în diam., cu legenda: † ПЕЧАТЬ ІГО СТЕФАНЯ ВОЕВОДЫ И ГНЬ; adresa: † шолтѣзѣмъ ут Брашева, пріятелю нашему милымъ: șoltuzului din Brașov, prietenului nostru iubit. — Arh. No. 440.

Ștefan voevod, din mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, scriem șoltuzului din Brașov, prietenului nostru iubit, și după aceasta mă rog de domnia ta, ca de un prieten al nostru, să lași pe sluga noastră Mihai meșterul să vie la noi cu săbii și cu arme, ca să le avem împotriva păgânilor, căci avem nevoie de ele; să-l lași dar, pentru voea noastră. Scris-am în Vaslui, Fevruarie în 18.

Scrisoarea e dela acelaș Ștefan ca No. 441 și 443, prin urmare dela Ștefan cel Mare, și probabil din 1476; pe la începutul acestui an se aștepta un atac al Turcilor contra Moldovei. Iorga, Chilia și Cetatea Albă, p. 146: știri polone și ragusane, aceste din urmă chiar din 18 Fevr. 1476.

XVIII

c. 1476, Fevruarie 18.

† Ію Стефан воевода, вожією милостію господарь земли молдавской, пишетъ господство ми бирѣѣ и ѡсним старшемъ брашевскимъ, пріятелемъ нашимъ добрымъ, и по сем листѣ вашей милости що нї есте писали и що нї есте поръчили по вашего чловѣкка по Мѣхаю мещер, мы све добръкъ ѡразъмехмо що ни даете ваша милость

НА ЗНАНЕ ЗА РАБОТЪ ТЪРКЕМ, ЕРЕ ИДЪТ НА ГОСПОДСТВО МИ;
 А ШНИ СЪ ВРАТИЛИ И НА ТРАГ ЗАШЛИ. ТОГАН РАДІ ПРО-
 СИМО ВАША МИЛОСТЬ, ЩО КЕТЕ ЗНАТИ УТ СЪДА НАПРЕД, А
 ВАША МИЛОСТЬ АБИ ЕСТЕ НАМ ДАЛИ НА ЗНАНЕ. И ВАРЕ ЕЛИКА
 ИЗРЕЧЕТ УТ ГОСПОДСТВО МИ КЪ ВАШЕИ МИЛОСТИ ВАШИ
 ЧЛОВѢКЪ МИХАЮ МЕШТЕР, А ВЫ ЕМЪ ВЪКРИТЕ Ш ВЪСЕМ,
 ЕРЕ СЪТ НАШИ РѢЧИ. Пис. на Баслаши, фев. ѿи.

*Recete d c. с3.3 cm. in diam., stricată ; adresa: † кнрѣс и сѣм
 старшем брашевским, прѣателем нашим добрым: birăului și tuturor bătrâ-
 nilor din Brașov, bunilor noștri prieteni. — Arh. No. 443.*

Io Ștefan voevod, din mila lui Dumnezeu domn al țării
 Moldovei, scrie domnia mea birăului și tuturor bătrânilor din
 Brașov, bunilor noștri prieteni, și după aceasta din scrisoarea
 domniei voastre pe care ne-ați scris-o și din vorbele ce ne-ați
 trimis prin omul vostru Mihai meșterul, noi bine le-am
 înțeles toate câte ni le dați de știre domnia voastră despre
 lucrul Turcilor, că vin împotriva domniei mele; dar ei
 s'au întors și s'au dus îndărăt. Deaceea vă rugăm pe
 domnia voastră ca, ceea ce veți afla de acum înainte,
 domnia voastră să ne dați de știre. Și tot ce va spune
 dela domnia mea către domnia voastră omul vostru Mihai
 meșterul, să-l credeți în totul, căci sânt vorbele noastre.
 Scris-am în Vaslui, Fevruarie în 18.

Scrisoarea pare a fi din acelaș an cu cea precedentă; cf. nota
 dela aceasta. Că ea este a lui Ștefan cel Mare, nu încapе indoeală:
 e scrisă chiar de acelaș pisar ca și No. 440.

XIX

c. 1480, Iulie 9.

† Іо Стефан воивода, вожією милостію господарь
 земли молдовлахітскон, пишетъ господство мѣ много
 здравіе нашимъ добрымъ прѣителемъ, бирѣс брашевскомъ и
 вѣсемъ паргаршм, и ш семъ давамъ оу знаніе вашои милості:
 ево како се сълѣчи работа та плѣнише Търци и Мѣн-

тѣни землѣ господина ни кралѣ Саксле. Сего радї ед-
нако наши сѣхдници кои доходитъ шни намъ такои ка-
зѣетъ, како Тѣрци имаю и дрѣгѣ вонске готове и
лахатъ негдѣ, да преварѣтъ или на насъ или на васъ. Того
радї ваша милостѣ гледайте добрѣ съ исѣхдници та-
ко ѣзвидите ваша милостѣ како те тизи врази или
на васъ или на насъ потегнѣти, а ви бѣдете готовї и
намъ скоро пошлите ѣ знанїе и день и нѣч, да бѣдемо и
ми готови, да стоимо за едно съ вашои милости про-
тивъ тимъ вражмашемъ. Дрѣго пошлите и къ Батѣр Ше-
фанѣ да се приближїтъ скоро тѣдези. И богѣ ви весе-
литъ. Пис. ѣ Хрѣлѣвѣ, юл. ѣ день.

И пакъ просимъ ваша милостѣ како да пошлите сїю
книгѣ господства ми, що вї ю щѣтъ дати вашимъ ми-
лостемъ швою слѣгѣ (sic) господства ми на имя Мирчѣкъ,
или скоро да ю пошлите до врата ми Батѣр Шефана.

*Pecete de c. 3.3 cm. în diam., cu legenda : † ПЕЧАТЬ ІСО
СТЕФАНІА ВОЕВОДЫ И ГНЬ; adresa : † нашимъ добрымъ прїателемъ,
кнрѣмъ крашевскомъ и въсемъ паргарїмъ : *bunilor noștri prieteni, birăului
din Brașov și tuturor părgarilor. — Arh. No. 445.**

Io Ștefan voevod, din mila lui Dumnezeu domn al
țării Moldovlahiei, scrie domnia mea multă sănătate bu-
nilor noștri prieteni, birăului din Brașov și tuturor părg-
garilor, și vă dau deștire domniei voastre despre aceasta:
iată cum s'a întâmplat lucrul că Turcii și Muntenii au
prădat țara domnului nostru a craiului, Săcuimea. Și to-
tuși iscoadele noastre care ne vin spun că Turcii au și
alte oști gata și stau la pândă undeva, ca să se arunce
sau asupra noastră sau asupra voastră. Deci domnia
voastră căutați bine cu iscoade și dacă veți vedea domnia
voastră că acei vrăjmași se îndreaptă sau asupra voastră
sau asupra noastră, fiți gata, iar nouă de grabă să ne
trimeteți știre, și ziua și noaptea, ca să fim și noi gata,
să ne împotrivim odată cu domnia voastră acelor vrăj-
mași. Apoi să trimeteți și la Batăr Ștefan, să se apropie

iute de noi. Și Dumnezeu să vă bucure. Scris-am în Hărlău, Iulie în 9.

Și vă mai rog pe domnia voastră să trimeteți această carte a domniei mele, pe care o să vi-o dea domniilor voastre această slugă a domniei mele anume Mircea, dar iute să o trimeteți fratelui meu Batăr Ștefan.

Scrisoarea este probabil din 1480; în ea se face aluzie la expediția turcească din 1479 și la prădăciunile din anul următor. Prădăciuni au făcut Turcii în Ardeal și la 1480 și la 1493 (cf. Lăpădatu, Vlad vodă Călugărul, p. 22 și 44, și Iorga, Istoria lui Ștefan cel Mare, p. 226 și nota 295); cea despre care e vorba în scrisoarea de mai sus este de sigur anterioară an. 1493, în care moare Ștefan Báthory, după ce cu un an mai înainte renunțase la demnitatea de voevod al Ardealului (Fessler, III, p. 251). Din 1476 nu poate să fie, deoarece pe la 9 Iulie 1476 Ștefan nu putea să aibă nici o îndoială asupra țintei expediției turcești; el se retrăgea atunci dinaintea armatei turcești, cu care după 16 zile avea să se întâlnească la Valea Albă.

Cf. o scrisoare din Suceava 22 Ianuarie 1480 a lui Ștefan către Brașoveni, în care le spune că marele pașa și însuș sultanul adună oști, nu se știe cu ce scop; el, Ștefan, se pregătește de războiu; îi roagă să comunice acestea și „fratelui său Ștefan Báthory“ și cere știri dela dinșii (col. Schnell, I, No. 35: copia D-lui Iorga). Cf. cu aceasta scrisoarea lui Ștefan Báthory din Sas-Sebeș 27 Sept. 1480 către Brașoveni, prin care le spune că Turcii vor să vie „ad terram Siculorum“ și le cere să ia măsuri de apărare (col. Fronius, I, No. 180: copia D-lui Iorga).

XX /

c. 1500—1504, Septemvrie 13.

† Іу Стефан воєвода, божією милостію господар
земли молдовлахінської, пишет господарство ми пріателем
господства ми, бирѣѣ и зсым старшым ѿт Брашева.
Милыи и ласкавыи пріателевѣкѣ, веданте ваша милостѣ
аже там до вашей милости послали есми нашего вѣрнаго
богарина, пана Тотрѣшана спатарѣкѣ, с нашим товаром,
аби там нам кѣпил що ест нам потреба. Про тож про-
сим вашѣ милостѣ аби есте стоїали с ним за єдно

ПОСПОЛЪ И ДБИ ЕСТЕ НАМ КЪПИЛИ ЩО НАМ ТРЕБЪЕТ, ГДЕ СТРИМЕНИ, ГДЕ ОРЪЖИЕ, ГДЕ ПОВОРОЗИ, КАК ШН ВАМЪ СЪЗЪВЕЛИТ. ТѢЖ ПРОСИМ ВАШЪ МИЛОСТЪ НЕ БЕРИТЕ НАМ МИТА; А ТА ЕСМИ ВАШ ДО ЖИВОТА И РАД ХОЧЮ ВАШЪ ВОЛЮ СЧИНИТИ, ВАРЕ ЩО ВАША ВОЛѢ БЪДЕТ. Пис. 8 СЪСЧАВѢ, СЕП. ГІ.

Recepte de c. 2.8 cm. în diam., stricată; adresa : † ПРІАТЕЛЕМ ГОСПОДСТВА МИ, БИРЪШ И ОУСЫМ СТАРШЫМ ШТ БРАШЕКА, НАШЫМ МИЛАМЪ : prietenilor domniei mele, birăului și tuturor bătrânilor din Brașov, iubiților noștri ; filigranul : o furcă. — Arh. No. 441.

Io Ștefan voevod, cu mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovlahiei, scrie domnia mea prietenilor domniei mele, birăului și tuturor bătrânilor din Brașov. Iubiți și buni prieteni! Știți domnia voastră că am trimes acolo la domnia voastră pe credinciosul nostru boer, dumnealui Totrușan spătarul, cu marfă de-a noastră, ca să ne cumpere acolo ce ne trebuie. Deaceea vă rugăm pe domnia voastră să fiți una cu el și să ne cumpărați ce ne trebuie, scări de șa¹⁾, arme, funii²⁾, cum vă va spune el. Vă mai rugăm pe domnia voastră să nu ne luați vamă; căci eu sânt al vostru cât voiu trăi și bucuros voiu face pe voea voastră, oricare ar fi voea voastră. Scris-am în Suceava, Septemvrie în 13.

Un „Totrușan spătar“ nu se întâlnește în Moldova nici în timpul lui Ștefan cel Mare, nici în timpul lui Ștefăniță. Cunoscutul mare logofăt, pe care Petru Rareș îl tae la 1541, Martie 11 (Iorga, Chilia și Cetatea Albă, p. 348), era logofăt mare pe timpul lui Ștefăniță (între 1517—1523: Uricariul XVIII, p. 448; cf. în o scrisoare din 1523 a lui Ștefăniță către Bistrițeni: „Tatrozan logofetus“, copie la Acad. Rom. și Iorga, Documentele Bistriței, I, p. XIII) și în cei din urmă ani ai lui Bogdan Orbul (1515—1517, după o comunicare a D-lui I. Tanoviceanu). La 1510 și 1514 era vistier (Iorga, Doc. Bistriței, I, p. X; doc. din 21 Dech. 1514/15 [7023] la Acad. Rom.); spătar a fost deci înainte de 1510, probabil în ultimii ani ai domniei lui Ștefan cel Mare. Scrisoarea cu No. Arh. 441 nu poate fi atribuită decât acestuia.

¹⁾ Orig. стримени: rus. стремя, pol. strzemie, Steigbügel.

²⁾ Orig. поворози: rus. поворозъ, pol. powróż, funie.

XXI

1526, Ianuarie 31.

† Іо Стефан воевода, вожією милостію господарь земли молдавской, пишет господство ми поклон величю панъ Дскачъ сѣдцъ брашевскомъ и два на десѣтем паркаром (sic), прїателем нашим добрим : листъ и речем що ни есте ваша милостъ писали и прислали за ред мита и за ред вестем ¹⁾; а ваша милостъ добре вѣсте яко ест сѣа земля (sic) поплѣнена и пожежена и зле ест искажена от проклетїи Търци и Татаре, наипаче и Дехи и от Мшнтѣне. Яли ваша милостъ що вѣде прислати ви вам кѣповати воли, а господство ми вѣдемо неволисати, да би било по вашей воли. Я за ред вестем, толи сѣк знает и знаемо, що ви ест казал от нас слѣга верна господствѣ ми жѣпан Никоаръ митник. Я пак що кемо знати от сего напред, ми кемо нарѣчати вашей милости, також нашим прїателем и сѣсидом ближним. И богъ да ѣмножит лѣта ва[ше]и милости. Пис. ѣ Гочавѣ, ген. ѣа.

Pecete de c. 3.5 cm. în diam., stricată de tot; adresa : † величю панъ Мартинъ сѣдцъ и два на десѣтем прѣгаром от Брашев, прїателем нашим добрим : mărîtului domn, Martin judefului, și celor doisprezece pârğari din Braşov, bunilor noştri prieteni. — Arh. No. 442.

Io Ștefan voevod, din mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, scrie domnia mea închinăciune mărîtului domn Lucaci, județul Braşovului, și celor doisprezece pârğari, bunilor noştri prieteni: scrisoarea și vorbele ce domnia voastră ne-ați scris și ne-ați trimes despre vamă și despre vești, [bine le-am înțeleș]. Domnia voastră știți bine cât de pustiită și cât de arsă e această țară și cât de rău e stricată de afurisiții Turci și Tătari, ca și de

¹⁾ Lipsește probabil „доєрѣ смѣ оуразоумѣлѣ“ sau „доєрѣ смѣ оуразоумѣан“.

Leși și Munteni. Totuși dacă domnia voastră veți trimete să vă cumpere boi, domnia mea mă voi sili să se facă pe voea voastră. Iar cât pentru vești, atâta se știe și știm, cât v'a spus dela noi credincioasa slugă a domniei mele, jupân Nicoară vameșul. Și iarăși, ce vom afla de aci înainte, vă vom da de știre domniei voastre, ca unor prieteni și deaproape vecini ai noștri. Și Dumnezeu să înmulțească anii domniei voastre. Scris-am în Suceava, Ghenarie în 31.

Scrisoarea este de bună samă a lui Ștefăniță și din 1526. Pe Lucaci (Lucas Hirscher, Lucas Czeresch) îl găsim subjude la Brașov în 1518, 1525 și 1526 (lista D-lui Fr. Stenner); după niște notițe calendaristice, el ar fi murit ca jude la 26 Aprilie 1526 (Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó, IV: Chroniken und Tagebücher, p. 40). Acesta nu trebuie confundat cu un alt Lucas Hirscher, numit cel Mic, ales întâiaș dată jude la 1528 și mort la 26 Aprilie 1541 (l. c., p. 497 și 78; cf. ibid. III, p. 24). Martin, pus pe adresă tot ca jude, nu se găsește în lista D-lui Stenner decât dela 1531 încoace ca subjude sau jude (Martinus Draudt); în socotelele Brașovului e citat însă ca „villicus“ la 1522 și ca „magister“ la 1523 (Martinus Druden, ibid. I, p. 444, 534; cf. index, p. 706). Se poate ca pe la 31 Ian. 1526 el să fi ținut locul lui Lucas, care era bolnav.

Prădăciunile Muntenilor în Moldova s'au întâmplat la începutul lui 1526; în Februarie Ștefăniță se bate cu ei și în Ianuarie 1527 moare. Vezi I. Bogdan, Vechile cronice moldovenești înainte de Ureche, p. 203, și M. Kogălniceanu, Cronicele României, I, p. 189.

XXII

1530, Ianuarie 14.

† Іѡ Петръ воевода, божію милостію господарь земли молдавской. Пишет господство ми Дѣкачѣ соудцѣ и оусім паргаром ѡт Брашева, прїателім нашим добрим: книгѣ що ни есте господствѣ (sic) ви допѣстили по вашегѣ чловѣкѣ за многихъ потребахъ и редовехъ, а господство ми томѣ книгѣ добре смѣ оуразумел. Я съддамы слышимо ѡт ѡвехъ стран и повидаютъ намъ наши

scrisoarea
medie - bulgară

люди, що имаємо по тѣх странахъ, ере господствѣ вы дали есте ѡ полнокю Манилатѣ Ищванѣ ваши люди, жолдшари и свинецари. Не знамо що хокет делати и работати Манилат сас тими людьми и за едно сас вами. Знали смо ере сте говорили господство вы сас господство ми быти ѡ мирѣ и ѡ добрихъ тѣкмежѣхъ, и божихъ господство ми сас вами за едно, ако и вы знаете (sic), и божили есте предъ господство ми како да дрѣжимо мир и добри тѣкмеж господство ми сас господство вы. Я съда ¹⁾ напредъ ако не хокете дрѣжати ваше воженіе и заклинаніе, що есте сѣк клинали предъ господство ми, оно що га се кет чинити и работати от сега напредъ, богъ да проситъ отъ глава и отъ дѣша томѣ що и началъ прѣво. Я за свои рѣдъ Манилатова, знаете господство ви ере допѣстилъ Манилатъ своега чловека и свое (sic) книгѣ до господство ми и поддалъ сѣкъ быти господствѣ ми слѣга; а съда не знамо що ке хокетъ работати. Я за ерделекѣ землю, господство вы знаете ере смѣ довилъ ерделекѣ землю саблею и не кю еи дати никомѣ, ни едномѣ кр(а)лю, ни Фердинантошѣ кр(а)лю, ни иномѣ дрѣгомѣ, толико да дамъ Іванъшѣ кр(а)лю, понеже мы (sic) естъ добръ братъ и прѣпѣтелъ. Такъ да знаете господство вы ере господство ми дрѣжихъ сѣкъ за тѣкмежъ що есмо тѣклили за едно сас господство ви, а отъ съда напредъ що не кет дрѣжати ако смо божили, а богъ да проситъ отъ глава и отъ дѣша томѣ що и начнетъ прѣво. Такъ да знаете господство вы. И богъ да ѡмножитъ лѣта господствѣ вы. Пис. оу Хрѣловъ, ген. дѣ.

Pecete de c. 3.5 cm. în diam., stricată ; adresa : † Аскачъ сѣдцѣ оу оуени паргарѣм отъ Брашекѣ, прѣпѣтелемъ нашимъ добримъ : lui Lucaci judefului și tuturor pârgarilor din Brașov, bunilor noștri prieteni. — Arh. No. 451.

Io Petru voevod, din mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei. Scrie domnia mea județului Lucaci și tu-

¹⁾ Înainte de съда este un сѣ șters de pisar.

turor pârgarilor din Braşov, bunilor noştri prieteni: scrisoarea pe care ne-aţi trimes-o domnia voastră prin omul vostru despre (mai) multe nevoi şi treburi, acea scrisoare domnia mea am înţeles-o bine. Acum însă auzim din părţile acelea şi ne spun oamenii noştri, pe cari îi avem prin părţile acelea, că domnia voastră aţi trimes lui Mailat Iştvan ajutor în oameni de-ai voştri, joldunari şi sineţari¹⁾. Nu ştim ce vrea să facă şi să lucreze Mailat cu acei oameni şi cu voi împreună. Ştiam că domnia voastră aţi vorbit să trăiţi în pace şi în bună înţelegere cu domnia mea şi domnia mea m'am jurat împreună cu voi, cum ştiţi şi voi, şi aţi jurat înaintea domniei mele, ca să păstrăm pace şi bună înţelegere, domnia mea cu domnia voastră. Şi dacă de aci înainte nu mai vreţi să vă ţineţi de jurământul şi de blestemul cu care v'aţi jurat înaintea domniei mele, cele ce se vor face şi se vor lucra de aici înainte, Dumnezeu să le răzbune pe capul şi sufletul celui ce va începe mai întâiu. Cât de rândul lui Mailat, domnia voastră ştiţi că a trimes Mailat pe omul său cu scrisoare la domnia mea şi mi s'a închinat să-mi fie slugă domniei mele; acum însă nu ştiu ce vrea să facă. Iar despre ţara Ardealului, domnia voastră ştiţi că am cucerit ţara Ardealului cu sabia şi n'o voiu da nimănui, nici unui craiu, nici craiului Ferdinantoş, nici altcuiva, ci o voiu da numai craiului Ioanăş, căci mi-e frate bun şi prieten. Astfel să ştiţi domnia voastră că domnia mea m'am ţinut de învoeala ce am făcut împreună cu domnia voastră; iar de aci înainte cine nu se va ţine de ce am jurat, Dumnezeu să răzbune pe capul şi sufletul celui ce va începe mai întâiu. Aşa să ştiţi domnia voastră. Şi Dumnezeu să înmulţească anii domniei voastre. Scris-am în Hărlău, Ghenarie în 14.

¹⁾ Orig. жолдѣнари и свинецари; жолдѣнаръ = Soeldner, joimir; cf. pol. zoldnierz; asupra lui *sineţar* vezi Cihac, II, p. 612, unde etimologia este greşită; vine dela *sineaţă*, puşcă, iar aceasta din rus. свинець, plumb.

Scrisoarea e de sigur din 1530. Lupta la care Petru Rareș face aluzie e cea dela Feldioară din 22 Iunie 1529. Ștefan Mailat, care în această luptă era de partea lui Ferdinand și a Sașilor, oscilează în urma ei între Zápolya și Ferdinand; prin Octomvrie 1529 e partizan declarat al celui dintâiu; prin Ianuarie 1530 însă Petru Rareș îl bănuiește a fi în înțelegere cu Sașii din Brașov pentru Ferdinand. Aceeaș bănuieală de necredință o exprimă asupra Sașilor din Brașov locotenentul din Transilvania al lui Zápolya, Ștefan Báthory, într'o scrisoare către Petru Rareș din Ianuarie 1530 (Iorga, Îndreptări și întregiri la istoria Românilor, I, p. 35). Cf. G. D. Teutsch, Geschichte der Siebenbürger Sachsen, Bd. I, p. 196 și urm. și N. Iorga, Documente românești din arhivele Bistriței, I, p. XX și urm. — Lucas Hirscher e județ în Brașov în tot timpul primei domnii a lui Rareș. V. cronica lui Hieronymus Ostermayer, in Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó, IV, p. 497—503.

XXIII

1530, Octomvrie 30.

† Іw Петръ воевода, вожією милостію господарь земли молдавскон, пишет господство мы сѣдцоу и прѣгаромъ въ мѣста Брашева. Знаете господство вы ере Іванышъ кралъ онъ е даровалъ слѣгамъ нашимъ вѣрнимъ, Бирталануу и Іванышъ дѣлакомъ, хрисогѣла Мантарѣшъ и Япаца и Керешмартъ; а господство вы сегашнемъ¹⁾ вѣрне валдите имъ хрисогѣла. Тогаи радї господство [вы] не валочите имъ хрисогѣла, радї нашъ волю, али вѣставите ихъ съ миръ. Тонъ говоримъ господствѣ вы. Писано оу Хрѣловѣкѣ, в лѣтѣ 4811., вк. ѿ.

Recete de c. 3.5 cm. in diam., cu legenda: † ПЕЧАТЬ ІВО ПЕТРА ВОЕВОДЫ И ГНЬ; adresa: † сѣдцѣмъ и паргарѣмъ въ Брашев, прїятелемъ нашимъ добрымъ: judeților și pârgarilor din Brașov, bunilor noștri prieteni; filigranul: tiara papală. — Arh. No. 450.

Io Petru voevod, din mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, scrie domnia mea județului și pârgarilor din orașul Brașov. Domnia voastră știți că craiul Ioanăș

¹⁾ Corectat din сегашнем.

a dăruit slugilor noastre credincioase, diacilor Birtalan și Ionâș, moșiile ¹⁾ Măieruș și Apața și Vereșmart; dar domnia voastră le turburați acum moșiile. Deci domnia voastră să nu le turburați moșiile, pentru voea noastră, ci să-i lăsați în pace. Asta vă grăim domniei voastre. Scrisă în Hărlău, în anul 7038 (= 1530), Octomvrie 30.

Despre un „Ianosch Dyak“ e vorba într'o scrisoare a județului din Baia către Bistrițeni din 1527 (copie la Acad. Rom.); pare să fie identic cu Ioan Diacul «Iohannes literatus» care împlinește două misiuni ale lui Petru Rareș către Bistrițeni în 1529 și 1535 (copii la Acad. Rom.) și care s'a arătat necredincios lui în 1538, când se afla refugiat la Ciceu. V. Iorga, Documentele Bistriței I, p. xxvii, xxix și xxxiv. Pe celălalt secretar al lui, Birtalan (Bartolomeiu), nu l-am găsit în actele contemporane.

Anul 7038 trebuie cetit 1530, nu 1529, deoarece se știe că la 30 Octomvrie 1529 Petru Rareș se afla în Ardeal; la 29 el arsesese un turn al cetății Brașovului și la 31 el anunța această izbândă Bistrițenilor (Iorga, l. c., p. xxv).

XXIV

c. 1531—32, Ianuarie 24.

† Іо Петръ крѣвода, вожіею милостію господаръ земли мѡлдавскон, пишѣтъ господство мы бирѣш и двѣм на десѣтем прѣгарѡм ѡт Брашовѣк: даем вам знати ере прѡжде сего времени а Іваныш крал а ѡн дал слѣгам нашим, Бирталанѣ и Іванышѣ дѣякѡм нашим, нѣ за волю господства мы, оу дрѣжави Брѣси три села на имѣ Берешмарт и Мѣерѣш и Япацѣк. И господство мы есмо вам норовили и есмо вас лишили аби есте их писали дан два крат, а вы есте их написали тепер на извыше ѣ оуг(рѣ)ских на два села. Того радѣ даем вам знати, тако ѡзрите сес лист наш, а вы аби есте их (sic) вратили ѡси тоти пинѣси, що есте оузли на извыше;

¹⁾ Orig. хрсѡрѣша (= хрсѡрѣша): o întrebuințare neobișnuită a acestui cuvânt în înțeles de „moșie“; cf. оурикѣ = a) moșie de veci, b) actul prin care se dăruiește o astfel de moșie.

ТЕРЕ КЪДА НЕ БЪДЕТЕ ИХ ВРАТИТИ, ТАК ВИ ЕСТЕ ЗНАЛИ
 ЕРЕ БЪДЕМ СЪЗЪКТИ И НАПЪЛНИТИ ОУ ВАШИХ ЛЮДІИ И ОУ
 ВАШИХ СЕЛ ТОТИ ВЫШЕПИСАННИИ ПИНЪСИ БИРТАЛАНЪ И ІВА-
 НЫШЪ ДІАКЪМ НАШИМ. А ИНАК НЕ СЧИНИТЕ. ПИС. ОУ ГОЧАВЪКЪ,
 ГЕН. КЪ ДАН.

*Pecete de c. 3.5 cm. în diam., cu legenda: † ПЕЧАТЬ ІСО
 ПЕТРА ВОЕВОДЫ И ГНЬ .:., foarte bine păstrată (cf. No. 450);
 adresa: † БИРЪС И ДЕВМ НА ДЕСЪТЕМ ПРЪГАРЪМ ОУ Брашовк: birăului
 și celor doisprezece pârgari din Braşov. — Arh. No. 452.*

Io Petru voevod, din mila lui Dumnezeu domn al
 țării Moldovei, scrie domnia mea birăului și celor doi-
 sprezece pârgari din Braşov [și] vă dăm de știre că mai
 nainte Ioanăș craiul a dăruit slugilor noastre, diacilor Bir-
 talan și Ioanăș, dar cu voea domniei mele, trei sate în
 ținutul Bârsei, anume Vereșmart și Măieruș și Apața ¹⁾.
 Și domnia mea v'am făcut pe voie și v'am lăsat să-i scrieți
 la dajdie de două ori; dar voi i-ați scris acum cu două
 sute de zloți mai mult pentru două sate. Deaceea vă dăm
 de știre ca, îndată ce veți vedea această scrisoare a noastră,
 să le întoarceți toți acei bani, pe care i-ați luat pe dea-
 supra; căci dacă nu-i veți întoarce, așa să știți că vom
 lua și vom împlini dela oamenii voștri și din satele voastre
 acești mai sus scriși bani diacilor noștri Birtalan și Ioanăș.
 Și altfel să nu faceți. Scris-am în Suceava, Ghenarie în 24.

Probabil din 1531—32; cf. nota dela No. precedent.

XXV ✕

1565, Ianuarie 30.

† ЯЛЕЪАНДОРЪ ВОЕВОДА, БОЖІЮ МИЛОСТІЮ ГОСПОДАРЪ
 ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОН ²⁾, ПИШЕМ СЛЪСЪК НАШЕМЪ АПОСТОЛ МИТ-

¹⁾ Săs. Rothbach (rom. Rotbav), Nussbach, Geist, ung. Vereșmart, Szász-Magyarós, Apácza, toate trei în comitatul Braşovului.

²⁾ Orig. МОЛДАВСКОН.

никъ wt Тотрѡш: ддем ти знати ере простихъ господства ми (sic) двѣк стѣк волов бирѣъ и въсемъ трѣгъ wt Брашеъ за мито. Про тож, тако ѡзриш сес лист наш, тих лиши ѡ покои и не валши их, али ави вѣшли слободни. Я ми имаем держати тоби ѡ самъ. Инак не ѡчини. Пис. ѡ Ѣвчавѣ, ген. љ.

† Гам господинъ казал. Гаврил, великѣи логофет, наѡчил. Казан писал.

Pecete ovală (1.8 + 1.6 cm.) în tuș roșu, înlăuntrul scrisorii, între Ёвчавѣ și ген. љ, cu legenda: † ПЕРСТНИКЪ s. ПЕЧЕТНИКЪ ЯЛЕЪ]ИНАРЪ ВОЕВОД: inelul (s. pecetea) lui Alexandru voevod; fără adresă. — Arh. No. 453.

Alexandru voevod, cu mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, scriem slugii noastre, lui Apostol vameșului din Totruș, și-ți dăm de știre că domnia mea a iertat de vamă două sute de boi birăului și tot târgului Brașovului. Deci, dacă vei vedea această carte a noastră, să-i lași pe aceștia în pace și să nu-i superi, ci să iasă fără nici o pedecă. Iar noi îți vom ținea aceasta în samă. Altfel să nu faci. Scris-am în Suceava, Ghenarie 30.

Însuș domnul a poruncit. Gavril, marele logofăt, a zis. Cazan a scris.

Scrisoarea de mai sus este din anul 1565, deoarece din acelaș an și din aceeaș zi avem și o scrisoare latinească a lui Lăpușneanu către județul și pârgarii din Brașov, prin care îi înștiințează că la rugămintea lor le-a iertat de vamă 200 de boi, pe cari voesc să-i cumpere în țara sa „in usum civitatis“ (Arh. Brașov., colecția Schnell, III, No. 172: după copia D-lui N. Iorga; scrisoarea are adresa chirilică: до бирѣу wt Брашов и прѣгарем wt там).

Logofătul Gavril e citat în multe documente dintre anii 1562—1570 (Uricariul XVIII, p. 449); sub Lăpușneanu e mare logofăt în a doua domnie, 1564—1568; în întâia lui domnie mare logofăt era Movilă (Uricariul, I. c.).

XXVI

c. 1481, Ianuarie.

† Пан Триколич дворник пишет моєи панєи Нє-
грити и моєи дочци Нєгши и оуноучати моєи Мара
и оунѣкѣ моємоу Михоуци и Миси, такождєре оуноукоу
моємоу, и братоу ми Никодаръ ѡт Баслаби и братѣ ми
Драготъ Тъмъшаноула и Пашко и Милош и Козма Моркѣл.
брат Солтанов, и вѣсѣм моим милим братїямъ и прїа-
телем. И ѡ сем даю вам веданїє ажє до нинѣшнаго часѣ
ещє есмъ жив и пал есмъ въ рѣцѣ господиноу Баса-
рабє воеводе та мє дрѣжит ѡкован, как ми богъ по-
рѣчил. Про тож прашаю вас: не забивайте мене и не
лишите ми товар щоби загибло, или товар коулко боудет
или скоулищїх; и щоби сѣ есте не сварили за моєю
именїю докоула мє имете слышати ажє есмъ жив, але
пращте и милоуите кони и кобили и ѡвци и свини и
оусє товар коулко ест. И такождєре мене не забиваетє,
але варе как сѣ вам видит нанлипше, так оучините, що-
бїх не загиблѣ. И такождєре щоби есте знали ажє
Солтан, брат Козмин, а ѡн ест сѣ мною жив, до колѣ
нам час прїидет. И милїи богъ да оумножит вам лета,
амин. Пис. ѡ Трѣговищєх, ген.

*Pecete mică de inel, în ceară neagră, înlăuntrul scrisorii;
nu se vede nici o legendă; marca hârtiei: un urs (cf. Documente
privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara
Ungurească, I, p. XX); fără adresă; după scriere: sec. XV. —
Arh. No. 516.*

Pan Tricolici vornicul scrie doamnei mele Negrita și
ficei mele Neața și nepotei mele Mara și nepotului meu
Mihuța și lui Misa, tot nepot al meu, și fratelui meu
Nicoară din Vaslui și fratelui meu Dragotă Tămășanul
și lui Pașco și lui Miloș și lui Cozma Morcul, fratele lui
Soltan, și tuturor fraților și prietenilor mei iubiți. Și vă
dau de știre că până astăzi sânt în viață și că am căzut
în mâinile domnului Basaraba voevod și mă ținے legat;

așa a fost voea lui Dumnezeu. Deaceea vă rog să nu mă uitați și să nu lăsați să mi se risipească averea, marfa sau sculele, câte vor fi; și să nu vă certați pentru averea mea câtă vreme veți auzi că sânt în viață, ci să îngrijiți și să vă fie milă de cai și de iepe și de oi și de porci și de toată averea, câtă este. Deasemenea să nu mă uitați, ci să faceți tot ce vi se va părea mai bine, ca să nu pier. Și să mai știți că Soltan, fratele lui Cozma, se află în viață și împreună cu mine, până ce ne-a veni ceasul. Bunul Dumnezeu să vă înmulțească anii, amin. Scris-am în Târgoviște, Ghenarie.

Scrisoarea pare a fi din timpul lui Basaraba cel Tânăr, c. 1481. Asupra vornicului Tricolici, care în tot cazul n'a fost vornic mare, căci în documentele lui Ștefan cel Mare nu e pomenit niciodată, n'am putut afla nimic. El a fost prins, se pare, de Basaraba în expediția dela 1480, făcută de acesta împreună cu Ali-beg și Skender-beg în Moldova. Supt o formă românească se găsește acest nume într'un document moldovenesc dela 1495, Fevr. 4: *Иванышъ Триколеска, Ивашко Триколеска* (Uricariul XVIII, p. 72); e posibil ca acești Tricolești din județul Fălciu (pe Elan) să fie din acelaș neam cu „pan Tricolici vornicul“ din documentul nostru, numele fiind foarte rar în Moldova. Poate că și Mîsea, nepotul lui Tricolici, este identic cu Mîsea pârcalabul de Chilia, pomenit într'un document al lui Ștefan cel Mare din 17 Aug. 1483 (Acad. Rom.), numele fiind deasemenea rar în documentele vechi; cf. Uljanickij, *Materialy*, p. 51 (1435/36).

XXVII X

c. 1480—84, Septemvrie 17.

† От пана Киракола, вистѣрника и мытника, и от пана Бѣчѣма, вистѣрника и мытника, пишемъ много здравіе и любовно поклоненіе братиамъ нашимъ, панѣ бирѣѣ и панѣ митникѣ отъ Брашева. Зде намъ жа=летъ слѣга нашъ Михалко даже есте его промытили безъ винѣ та есте емѣ съзали дѣ злат(и) згорѣскїи. Того ради молимо васъ яко наши прїатели добріи, съчините за нашѣ волю та верните тоти дѣ злат(и), понеже ест

НАШИ ПИНЪКЗИ, И ТОТ ТОВАРЪ БИЛ НАШ. Я НЕ ВЕРНЕТЕ ЛИ, А ВИ АБИ ЕСТЕ ЗНАЛИ АЖЕ БЪДЕМ ГОВОРИТИ ГОСПОДАРЕВИ, ТА ВАРЕ КТО ПРИДЕТ УТ ВАШИХ ЛЮДЕИ ДО НАС, А МИ ВОЗМЕМ ИС НИХ ТОТИ НАШИ ПИНЪКЗИ. ЗДРАВСТВЕВИТЕ W ГОСПОДИ, АМИН. Пис. 8 СЪЧАРЪКЪ, СЕП. 31.

Pecete mică în ceară verde, pe care nu se poate citi nimic; adresa: † ПАНЪ КИРЪС И ПАНЪ МЫТНИКЪС УТ БРАШЕВА, ПРИЯТЕЛЕМ НАШИМ ДОБРИМ: dumnealui birăului și dumnealui vameșului din Brașov, bunilor noștri prieteni; filigranul: cumpănă într'un cerc. — Arh. No. 496.

Dela dumnealui Chiracol, visternic și vameș, și dela dumnealui Bucium, visternic și vameș, scriem multă sănătate și dragă închinăciune fraților noștri, dumnealui birăului și dumnealui vameșului din Brașov. Iată ni se jeluește sluga noastră Mihalco că l-ați vămuit pe nedrept ¹⁾ și i-ați luat 4 zloți ungurești mai mult. Deaceea vă rugăm pe voi, ca pe niște buni prieteni ai noștri, să faceți pe voea noastră și să întoarceți acei 4 zloți, căci sânt banii noștri și marfa aceea era a noastră. Și de nu-i veți întoarce, să știți că vom spune domnului nostru, și oricare din oamenii voștri va veni la noi, noi vom lua dela ei acei bani ai noștri. Fiți sănătoși în Domnul, amin. Scris-am în Suceava, Septemvrie în 17.

Chiracol și Bucium sânt doi boeri de frunte din timpul lui Ștefan cel Mare. Chiracol e citat ca visternic în acte dela 1480-1484 (11 Sept. 6988, 11 Aug. 6991, 13 Mai 6992, 29 Mai 6992: Acad. Rom.; cf. Uricariul XVIII, p. 502), iar Bucium (Ion) fără titlu de boerie sau ca pârcalab de Chilia în acte dela 1460-1466 (2 Nov. 6972: Uljanickij, p. 104; 13 Dech. 6973: Acad. Rom.; cf. Uricariul XVIII, p. 479, 462, 463). Dacă acesta din urmă este identic cu „visternicul și vameșul“ din scrisoarea noastră, aceasta ar putea fi pusă între anii 1480-1484. — Interesantă e cumularea celor două funcțiuni de visternic și vameș în mâinile unei persoane; acelaș fapt se constată la 1510, când Totrușan e în acelaș timp și mare vistier și vameș (teloniator: Iorga, Documentele Bistriței, I, p. X).

¹⁾ Orig. промѣтнан; cf. maloros. промито, ungesetzlicher Zuschlag zum Zoll (Żelechowski).

XXVIII

с. 1434—1437.

† Нїскоє поклоненїе вїровѣ ѡт Брашова ѡт меншаго прїятелѣкъ господства ти, шолтѣза Хърлѣ¹⁾ ѡт Брълад. Даем виданїе твоєи милости аже ѡташа ваши людїе на има Щѣль Йкобъ и Цирбыс ѣ винѣ прѣд сѣдци бръладски. Про тож ѡни са ѣтъкмишж да платат чинїа сѣдцемъ жолтыза ї золот. Про тож азъ есжм кезѣшъ за тоты людї, щобы ѡни заплатили сѣдцемъ; ѡни же не послали, а сѣдци ѣзѣли теперь мнѣ ї золот. Про тож прошѣ твою милостъ, ѣчини намъ правдѣ за тоты люди, занѣжъ мы хочемъ ѣзѣти вашимъ чловѣкомъ за тото кезѣшѣство; понеже имамъ пагѣбѣ.

Fără pecete; adresa: вїровѣ ѡт Брашова: birăului din Braşov; scrierea: sec. XV. — Arh. No. 501.

Adâncă închinăciune birăului din Braşov dela prietenul mai mic al domniei tale, dela şoltuzul Hârlea din Bârlad. Îţi dăm de ştire domniei tale că oamenii voştri anume Ştul Iacob şi Țirbâs au rămas vinovaţi înaintea judeţilor din Bârlad. Deci, ei s'au învoit să plătească judeţilor şoltuzului 10 zloţi pentru hamuri²⁾. Deci, eu sânt chezaş pentru acei oameni că ei au să plătească judeţilor; dar ei n'au trimes, iar judeţii mi-au luat acum mie 10 zloţi. Te rog dar pe domnia ta, să ne faci dreptate cu acei

¹⁾ Sau Хърлѣ.

²⁾ Orig. чинїа; cf. într'o scrisoare din 1672: „o îapă sură cu mândzul, alaturea şi *ciniile* toate noaă şi bicao şi 2 blide de coşitor“; Iorga, Documente româneşti din arhivele Bistriţei, II, p. 19; „*ciniile* a doî cai“ *ibid.*; „4 epe şi un cal, cu toate *cinaiile* lor“ *ibid.* p. 37. Poate din ung. *csin* der Griff; cf. *csintalan* zügellos, ausgelassen. În limba bulgară şi sârbească există cuvântul чинїя = тарелки (Djuvernua, p. 2555) şi чинїїа Schüssel, lanx (Vuk Karadžić), din turc. çini; în întâia jumătate a sec. xv însă acest cuvânt nu putea fi întrebuinţat în Moldova.

oameni; altfel voi lua dela oamenii voștri pentru acea chezășie; căci am pagubă.

Aș pune această scrisoare între anii 1434—37, întru cât Циркъм poate fi identic cu Цркѣш din scrisoarea lui Ștefan, logofătul lui Vlad Dracul, dela 1432—37 (arh. Brașovului No. 564; I. Bogdan, Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul, I, p. 252—254), iar Ștul Iacob este probabil identic cu „Iacobus Stul“, despre care Ștefan, voevodul Moldovei, scrie Brașovenilor, într'o scrisoare latinească din 1434, că a păgubit pe niște supuși ai săi (copie la Acad. Rom.; în copie „Iacobus Steel“). — Vechimea scrisorii o arată și filigranul hârtiei: cei trei munți; cf. I. Bogdan, I. c., p. xvii.

XXIX

c. 1450—1500.

† От¹⁾ шолтѣза и прѣгаре вт Басалія поклоненіе нашимъ приателемъ, шолтѣзомъ и прѣгаремъ и вѣсѣмъ старшимъ вт Брашова. И по семъ кажемъ вы за работѣ Петровѣжъ, какъ сѣ ест прѣклѣ Петръ прѣдъ вами съ женожъ Янтоновѣжъ²⁾, а вы имѣ есте сторили законъ, да додетъ Петръ до насъ, да какъ знамы, тази да вы кажемъ. Того ради Томосъ и Барта клѣхъ прѣдъ нами вѣба два на свожъ дѣшжъ и на свое крѣщеніе, вти Петръ прѣдъ ними сѣ втметнѣжъ вт тѣхъзи флѣри[ни]; нѣ естъ былъ дрѣгъ Янтонѣжъ³⁾. Того ради какъ смы знали, тази вы смы писали. Я инакъ не знамъ.

Pecete rotundă, c. 4 cm. în diam., în ceară neagră, pierdută; adresa: шолтѣзомъ и прѣгаремъ вт Брашова: șoltuzilor și pârgarilor din Brașov; scrierea: semiunciala sec. XV.—Arh. No. 460.

Dela șoltuzul și pârgarii din Vaslui închinăciune prietenilor noștri, șoltuzilor și pârgarilor și tuturor bătrâ-

¹⁾ Mil. w.

²⁾ Fraza aceasta lipsește la Mil.

³⁾ Mil. citește „флѣринѣ; еѣ былъ дрѣгъ Янтонѣжъ“; înțelesul cere să citim însă ca în textul întregit de noi; ни a fost uitat de scriitor.

nilor din Braşov. Şi după aceasta vă grăim despre lucrul lui Petru, care a avut pâră înaintea voastră cu femeea lui Anton, iar voi le-aţi făcut lege, ca să vie Petru la noi, şi să vă spunem ce ştim şi noi. Aşa dar Tomoş şi Barta s'au jurat înaintea noastră, amândoi pe sufletele şi pe legea lor, că Petru s'a lăpădat înaintea lor de acei florini; el n'a fost tovaraş cu Anton. Deci cum am ştiut, aşa v'am scris. Altceva nu ştim.

După scriere şi hârtie, scrisoarea aceasta este evident din sec. XV. Miletić, Novi vlahobŭlgarski gramoti oтъ Brašovъ, p. 72, o pune la jumătatea acestui secol.

XXX X

c. 1552 — 1568.

† Яз Антон, кѣмарашѸ ѡт ѡкнах, пишѸ поклон и живот прѣителем нашим, вѣскѸ кѡпцих (sic) ѡт Брашов и ѡт вѣскѸ странах ѡгорскон (sic), по сиѸ даваемо на знаніе господствѸ ви, також потокмил господинѸ ни АлександрѸ воєвода како дви били дѣ тармароки с ТотрѸш въ єдин годѸ: прѣвомѸ на прѣставленіе Іѡан(а) Богослова сеп. кѸс, а дрѸгое тармарок на събор архангела МиѸанла ноев. ѡ, а третїи тармарок на поклоненіе честним веригам свѣтаго апостола Петра ген. сї, а четврѣтїи тармарок третаго неделѣ по пасцѣ, въ нед. мирносици. И кѣда вѣхѸ на тим дним, а господствѸ ви прїидѣте съ кѡпствоу до ТотрѸш, и на тим дних ѡбрѣщитѸ воловн и крави и свин(и) и рибѸ и ѡт вѣскѸ что бѸдет с нашеи земли. Тако да знантѸ. Я дрѸгїи дни без тармарок, а господствѸ ви не потрѸди сѣк, нища не ѡбрѣщитѸ. Сїѡ даваемо на знаніе господствѸ ви. Я здравствѸйте ѡ господи, амин.

Pecete de ceară albă, c. 2 cm. în diam., stricată; fără adresă. — Arh. No. 505.

Eu Anton, cămăraşul de ocne, scriu închinăciune şi viaţă prietenilor noştri, tuturor neguţătorilor din Braşov

și din toate părțile ungurești, și după aceasta dau de știre domniei voastre că domnul nostru Alexandru voevod a orânduit să fie patru iarmaroace pe an în Totruș: cel dintâiu la Adormirea lui Ioan Bogoslovul Septemvrie în 26, iar al doilea iarmaroc la Soborul Arhanghelului Mihail Noemvrie în 8, iar al treilea iarmaroc la Închinarea la cinstitele lanțuri ale sfântului apostol Petru Ghenarie în 16, iar al patrulea iarmaroc în a treia Duminecă după Paști, la Dumineca Mironosițelor. La aceste zile să veniți domnia voastră cu marfă la Totruș, și în aceste zile veți găsi boi și vaci și porci și pește și de toate câte se află în țara noastră. Așa să știți. Iar în alte zile nu e iarmaroc, și domnia voastră să nu vă osteniți, căci nu veți găsi nimic. Acestea le dăm de știre domniei voastre. Și fiți sănătoși în Domnul, amin.

Și scrierea și hârtia arată că No. arh. 505 e din timpul lui Alexandru Lăpușeanu; este de pus deci între 1552—61 sau 1564—68.

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
1987

VERIFICAT
2017

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

O.P.C.N.
BUCUREȘTI